

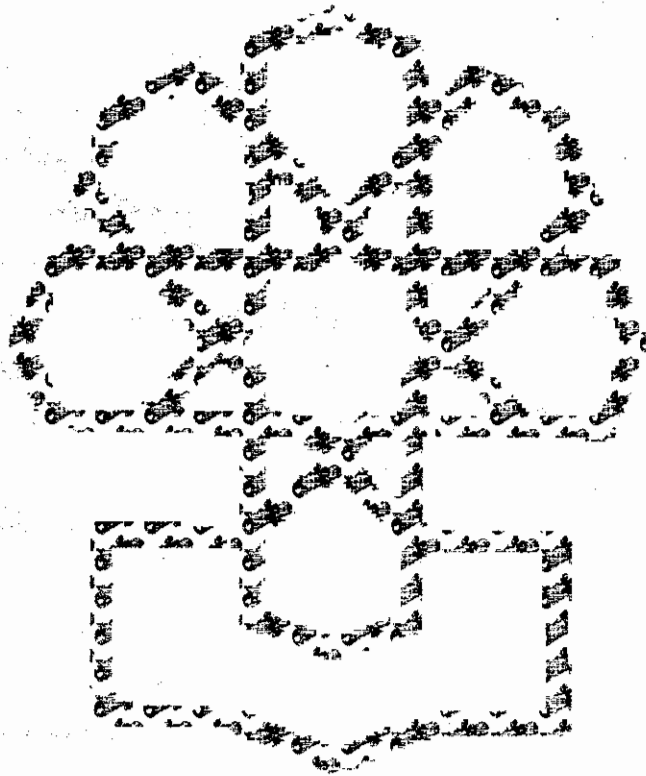
۱۹۱۵^{۴۱۸}

مجلس شورای اسلامی

مرکز پژوهش‌ها

ارزیابی کارنامه هشت ساله دولت

معاونت پژوهشی

مرداد ۱۳۷۵

کار: گروه (۱) خدمات، پژوهشی

این مطالعه به تقاضای هیئت رئیسه محترم مجلس شورای اسلامی انجام پذیرفته است.

کد گزارش: ۴۰۰۱۶۱۵

ارزیابی کارنامه هشت ساله دولت

کد گزارش: ۴۰۰۱۶۱۵

فهرست مطالب

۳	نکات برجسته این گزارش
۸	مقدمه
۸	فصل اول - تصویر اوضاع اقتصادی و اجتماعی در سال ۱۳۶۷
۸	تولید
۹	سرمایه گذاری، اشتغال و بهره‌وری
۹	وضعیت ارزی
۹	بودجه، نقدینگی و سیر قیمت‌ها
۱۰	حجم متورم بخش عمومی و کارایی نامطلوب سیستم اداری
۱۰	آمار برخی از شاخص‌ها
۱۱	فصل دوم - برنامه پنج ساله اول؛ گام نخست
۱۱	جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های ابلاغی برنامه اول
۱۲	فصل سوم - عملکرد برنامه پنج ساله اول در یک نگاه
۱۲	خصوصی‌سازی
۱۲	تورم
۱۳	سرمایه گذاری
۱۳	تعدیل در ساختار قدرت
۱۳	صنعت
۱۴	الگوی مصرف
۱۴	ضربانگ آهسته عدالت اجتماعی
۱۵	فصل چهارم - برنامه پنج ساله دوم و رهنمودهای مقام معظم رهبری
۱۵	فصل پنجم - اهداف و خط مشی‌های اساسی برنامه پنج ساله دوم
۱۶	اهداف کلان کیفی برنامه دوم
۱۶	اهداف کلان کمی برنامه دوم
۱۸	زمینه‌های تحقق عدالت اجتماعی
۱۸	فصل ششم - مروری بر عملکرد دولت در دوران سازندگی
۱۹	جمعیت
۱۹	آموزش و تحقیقات
۲۱	بهداشت و درمان
۲۳	اشتغال

۲۳	نیروی و انرژی
۲۵	ارتباطات
۲۶	راهسازی و حمل نقل
۲۷	کشاورزی و عمران روستایی
۲۹	مسکن و شهرسازی
۳۰	فرهنگ و هنر
۳۱	تربیت بدنی
۳۳	صنعت و معدن
۳۴	امور اقتصادی و بازرگانی
۳۵	بازسازی
۳۵	فصل مفتم - جمهوری اسلامی ایران از نگاه پیگانگان
۳۵	چشم انداز سیاست داخلی
۳۶	چشم انداز سیاست خارجی
۳۶	چشم انداز اقتصاد کلان
۳۷	چشم انداز اقتصادی
۳۸	چشم انداز میان مدت و بلندمدت
۳۹	پیش بینی مخاطرات اصلی

* کارنامه عملکرد دولت اگر به درستی تدوین و تنظیم شود، می تواند در تبیین و تشریح اهداف، ارزش ها و دستاوردها و به طور کلی در فراهم آوردن زمینه های مناسب برای درک و دریافت هرچه بیشتر از فرهنگ و معرفت انقلاب سودمند افتد. مسئولان نظام نیز می توانند با اعلام عملکرد خویش و دولت، ضمن بازبینی و بررسی آن و کشف نقاط ضعف و قوت، راه تعالی و پیشرفت کشور را بیش از پیش فراهم نمایند.

* علی رغم تلاش های فراوان دولت در سال ۱۳۶۷ در راستای بهبود فعالیت های اقتصادی- اجتماعی، تصویر اوضاع و روند امور مطلوب نبود. تولید، سرمایه گذاری، اشتغال، وضعیت ارزی و سیستم اداری از وضعیت مناسبی برخوردار نبوده و کارشناسی به وضوح نشان می داد که در صورت ادامه این روند، اوضاع کشور به مراتب نامطلوبتر می گردید.

* پس از پایان جنگ تحمیلی و شروع دهه دوم انقلاب، از یک سوزمینه های تحول سیاسی و اقتصادی در کشور افزایش یافت و از سوی دیگر، ضرورت بازسازی اقتصاد و ایجاد زمینه های بهبود وضع زندگی مردم نمایان تر شد. در این راستا اولین برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور برای سال های ۷۲-۱۳۶۸ تنظیم شده و پس از تصویب مجلس شورای اسلامی به مرحله اجرا گذاشته شد.

* بازسازی مناطق جنگزده، ایجاد تعادل منطقه ای و تمرکززدایی اداری و توسعه بخش های اقتصادی از طریق بسیج منابع سرمایه ای غیر دولتی، افزایش کارایی عمومی و حمایت از تحقیق و ترویج تکنولوژی، تعدادی از سیاست های ابلاغی برنامه اول بود.

* صرف نظر از دستاوردهای ارزشمند جمهوری اسلامی در جهت محرومیت زدایی از جامعه و بهره مندسازی شهروندان و به خصوص مناطق محروم و روستایی از امکانات بهداشتی و آموزشی، به دلیل حاکم بودن بینش سودمدارانه بر اندیشه بنیادی برنامه اول (تعدیل اقتصادی)، عدالت اجتماعی به عنوان هدفی آرمانی مورد توجه قرار نگرفته بود.

* مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه ای در جریان تدوین برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، خط مشی های اساسی و رهنمودهای مشخص را اعلام فرمودند که تعدادی از آنها عبارت بود از: رعایت

و گسترش عدالت اجتماعی، گسترش تولیدات داخلی و توسعه صادرات غیر نفتی، توسعه بخشهای اجتماعی، رعایت اولویت در سرمایه‌گذاری‌ها، توسعه مشارکت مردم در امر سازندگی کشور و اتخاذ سیاست‌های مطلوب پولی و بانکی.

* تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی، رشد فضایل براساس اخلاق اسلامی و ارتقای کمی و کیفی فرهنگ عمومی جامعه، افزایش بهره‌وری، رشد و توسعه پایدار اقتصادی با محوریت بخش کشاورزی، اصلاح ساختار نظارتی، اجرایی و قضایی کشور، نظام دهی و به کارگیری تحقیقات و انتقال تکنولوژی و ایجاد تعادل در بخش‌های اقتصادی، تعدادی از اهداف کیفی برنامه دوم است.

* برنامه پنج ساله دوم تلاش کرده است زمینه‌های تحقق عدالت اجتماعی را از طریق موارد زیر فراهم نماید: تقسیم بهینه منابع و امکانات عمومی با توجه به وضع موجود استان‌ها، بهبود و توسعه کیفیت شرایط عمومی زندگی مردم، اصلاح سیستم مالیاتی و اخذ مالیات بیشتر از صاحبان درآمدهای کلان، بهبود و گسترش نظام تأمین اجتماعی و گسترش سنت اسلامی قرض الحسنه.

* دولت جمهوری اسلامی در سال‌های اخیر، تلاش گسترده‌ای را در راستای ایجاد و گسترش عمران و آبادانی در کشور آغاز نموده و فعالیت‌های مهمی را انجام داده است. مروری بر عملکرد دولت در دوران سازندگی ما را با فعالیت‌های دولت بیشتر آشنا می‌سازد.

* جمعیت کشور براساس آمار سال ۱۳۵۵، ۳۳,۷۰۸,۷۷۴ نفر بوده و در سال ۱۳۷۴ به ۶۰/۶ میلیون نفر افزایش یافته است. با توجه به رشد ۲/۲ درصدی جمعیت، پیش‌بینی می‌شود جمعیت کشور ظرف ۲۵ سال آینده به ۱۲۰ میلیون نفر برسد.

* در بخش آموزش و تحقیقات، تعداد دانش‌آموزان از ۲,۹۸۴,۸۴۴ نفر در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ به ۱۸,۰۵۱,۰۰۰ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ افزایش یافته است. تعداد دانشجویان نیز از ۱۷۵,۶۷۵ نفر در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ به ۱,۰۷۲,۴۴۲ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ افزایش یافته است. اعتبارات تحقیقات دولتی از ۱۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ به ۸۲۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته و تعداد پروژه‌های تحقیقاتی از ۳۰۰۰ پروژه در سال ۱۳۶۷ به ۱۰,۰۰۰ پروژه در سال ۱۳۷۴ رسیده است.

* در بخش بهداشت و درمان، میزان مرگ و میر کودکان زیر یک سال در هر هزار تولد از ۱۲۰ نفر در سال ۱۳۵۷ به ۲۶ نفر در سال ۱۳۷۴ کاهش یافته است.

در حال حاضر، میزان مرگ و میر کودکان زیر یک سال و مادران باردار نسبت به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، به ترتیب $\frac{1}{4}$ و $\frac{1}{5}$ کاهش یافته است. تعداد بیمارستان‌ها از ۳۵۷ واحد در سال ۱۳۵۷ به ۷۲۴ واحد در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته و تعداد شیرخوارگاه‌ها، مهدکودک‌ها، مراکز نگهداری شبانه‌روزی کودکان بی‌سرپرست و بازپروری معتادان، از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده است.

* در بخش اشتغال، تعداد افراد فعال کشور در سال ۱۳۷۳ حدود ۱۵ میلیون نفر گزارش شده است. پس از گذشت سال‌های اجرای برنامه اول و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی، میزان بیکاری با کاهش قابل ملاحظه‌ای به حدود ۱۰ درصد در سال ۱۳۷۳ رسیده است.

* در بخش نیرو و انرژی، ظرفیت نصب شده نیروگاه‌های کشور از ۷۰۲۴ مگاوات در سال ۱۳۵۷ به ۲۲۱۳۹ مگاوات (رشد ۳۰۰ درصد) در سال ۱۳۷۴ افزایش یافت. میزان تولید گاز طبیعی سبک از ۱۲/۶ میلیارد متر مکعب در سال ۱۳۵۷ به ۳۷/۵ میلیارد متر مکعب در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته و متوسط نفت خام تحویلی به پالایشگاه‌های داخلی از حدود ۷۳۲ هزار بشکه در روز در سال ۱۳۵۷ به حدود ۱۳۵۲ هزار بشکه در روز در سال ۱۳۷۴ افزایش پیدا کرد.

* در بخش ارتباطات، تعداد تلفن‌های واگذار شده در کشور از ۸۵۰,۰۰۰ شماره در سال ۱۳۵۷ به ۶,۲۰۶,۹۷۶ شماره در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است. تعداد واحدهای پستی شهری و روستایی از ۳۵۶ و ۱۸۰۷ واحد در سال ۱۳۵۷ به ۱۰۳۸ و ۴۹۱۲ واحد در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است.

* در بخش راهسازی و حمل و نقل، طول شبکه راه‌های کشور از ۷۰ هزار کیلومتر در سال ۱۳۵۷ به ۱۱۱/۲ هزار کیلومتر در سال ۱۳۷۴ افزایش پیدا کرده است. در سال ۱۳۵۷، میزان کالا و مسافر جابه‌جا شده در حمل و نقل جاده‌ای به ترتیب معادل ۶۷ میلیون تن و ۱۶۴ میلیون نفر بوده و این میزان در سال ۱۳۷۴ به ۱۰۷ میلیون تن و ۵۸۰ میلیون نفر افزایش یافته است. طول شبکه راه آهن نیز از ۴۵۶۷ کیلومتر در سال ۱۳۵۷ به ۵۲۲۶ کیلومتر در سال ۱۳۷۴ افزایش پیدا کرده است. بنادر و کشتیرانی و حمل و نقل هوایی نیز از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار گردیده است.

* در بخش کشاورزی و عمران روستایی، در حال حاضر بیش از ۷۵ درصد از جمعیت روستایی از راه، ۸۵ درصد از آب آشامیدنی و ۷۳ درصد از برق برخوردارند. سطح زیر کشت آبی کشور از ۵ میلیون هکتار در سال ۱۳۵۷ به ۷/۵

میلیون هکتار در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته و میزان تولید گوشت قرمز و سفید از ارقام ۵۸۷ هزار تن و ۱۶۰ هزار تن در سال ۱۳۵۷ به ۶۵۸ هزار تن و ۶۱۳ هزار تن در سال ۱۳۷۳ افزایش پیدا کرده است.

* در بخش مسکن و شهرسازی، تعداد انشعابات آب شهری از ۱,۸۸۰,۰۰۰ انشعاب در سال ۱۳۵۷ به ۶ میلیون انشعاب در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته و سطح سرانه فضای سبز شهری و حمل و نقل عمومی از کل سفرهای درون شهری به ۸/۸ متر مربع و ۵۸ درصد افزایش پیدا کرده است. هم اکنون ۱۲ شهر جدید در دست اجرا و بهره‌برداری بوده و ۱۴۹ پروژه بیمارستانی، ۴۷ پروژه دانشگاهی و ۶۵ پروژه اداری و فرهنگی و ورزشی در دست اجراست.

* در بخش فرهنگ و هنر، تعداد عناوین کتاب‌های منتشر شده از ۳۰۲۷ عنوان در سال ۱۳۵۷ به ۹۵۰۵ عنوان در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته و تعداد عناوین مطبوعات از ۸۶ عنوان در سال ۱۳۵۷ به ۴۳۷ عنوان در سال ۱۳۷۴ افزایش پیدا کرده است. تعداد سینماها و میزان تولید برنامه‌های شبکه‌های مختلف صدا و سیما نیز از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار گردیده است.

* در بخش تربیت بدنی، تعداد ورزشکاران تحت پوشش فدراسیون‌ها از ۱۶۸ هزار نفر در سال ۱۳۵۷ به ۱,۷۳۱,۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته و تعداد فضاهای ورزشی سرپوشیده از ۴۷۰ مکان ورزشی در سال ۱۳۵۷ به ۲۱۶۸ مکان ورزشی در سال ۱۳۷۴ افزایش پیدا کرده است. اعتبارات این بخش نیز از ۱۳/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ به ۳۹۲/۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است.

* در بخش صنعت معدن (اعم از صنایع سبک، سنگین، پتروشیمی و تولید مواد معدنی) نیز رشد قابل ملاحظه‌ای دیده می‌شود. به عنوان مثال: تولیدات پتروشیمی از ۲ میلیون تن در سال ۱۳۵۷ به بیش از ۱۰ میلیون تن در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است.

* در بخش امور اقتصادی و بازرگانی، علاوه بر رشد قابل ملاحظه در بازرگانی داخلی، میزان صادرات غیرنفتی کشور از ۷۹۲,۴۰۸ تن در سال ۱۳۵۳ به ۷,۴۵۴,۰۹۹ تن در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته است.

* در بخش بازسازی، از مجموع ۳۴۵,۶۳۰ واحد مسکونی تخریب شده در خلال جنگ تحمیلی، کار بازسازی ۲۸۲,۴۹۵ واحد به اتمام رسیده و تا پایان سال ۱۳۷۳ تمام شهرهای جنگ‌زده و ۳۸۰ روستا در این مناطق از نعمت برق برخوردار شده‌اند.

* اگرچه صحت اطلاعات و دقت تحلیل گزارش‌های بین‌المللی منتشر شده در مورد وضعیت جمهوری اسلامی ایران خالی از لغزش و خطا نیست، ولی آشنایی بیشتر با دیدگاه‌های مؤسسات پژوهشی شناخته شده بین‌المللی در مورد کشورمان خالی از لطف نیست. یکی از این مؤسسات که اخیراً گزارش سالانه خود تحت عنوان «ایران ۹۷-۱۹۹۵» را منتشر کرده است، مؤسسه BMI می‌باشد.

* براساس پیش‌بینی مؤسسه BMI، ایران یکی از با ثبات‌ترین کشورهای خاورمیانه است و انتخابات ریاست جمهوری آینده اگرچه ممکن است روند حرکت ایران به سوی اقتصاد آزاد را کند نماید، ولی آن را متوقف نخواهد ساخت. اولویتهای کلیدی ایران، منطقه خلیج فارس و آسیاست و رژیم اسلامی ایران در سال‌های اخیر، نقش خود را به عنوان یک کشور قدرتمند منطقه‌ای در خلیج فارس زنده کرده است.

* براساس پیش‌بینی این مؤسسه، نرخ بازپرداخت بدهی‌های ایران در سال ۱۹۹۵ افزایش یافته و در خلال سال‌های ۹۷-۱۹۹۵ به ۶/۵ تا ۷ درصد خواهد رسید. این نرخ‌های بالا ممکن است ایران را وادار به اخذ یک وام موقت و یا تنظیم برنامه مجددی برای بازپرداخت آنها نماید.

* طبق پیش‌بینی این مؤسسه، تولید ناخالص داخلی ایران اندکی افزایش یافته و به میانگین ۲/۴ درصد در خلال سال‌های ۹۷-۱۹۹۵ رسیده و قیمت‌های عمده فروشی سالانه بیش از ۵۰ درصد افزایش خواهد یافت و تحمیل سوبسیدها بر خزانه دولت، همراه بانرخ رشد نسبتاً پایین، موجب سیر نزولی قیمت ریال خواهد شد. خصوصی‌سازی نیز مجدداً از سرگرفته شده و شرکت‌های دولتی برای فروش عرضه خواهد شد. صنعت پتروشیمی در خلال این مدت از وضعیت مناسب و خوبی برخوردار خواهد بود.

* براساس پیش‌بینی این مؤسسه، سیاستگذاری بلندمدت اقتصادی به احتمال زیاد در قالب برنامه‌ریزی توسعه پنج ساله ادامه یافته و خودکفایی و جایگزینی واردات، از هدف‌های کلیدی خواهد بود. هر نوع تلاش امریکا یا هر قدرت خارجی دیگر به منظور بی‌ثبات کردن رژیم اسلامی، موجب اتحاد کشور در پشت سر رهبری و به تأخیر افتادن تعدیل‌هایی در رفتار رژیم خواهد گردید.

پانزدهمین سالگرد فاجعه هشتم شهریور و شهادت «شهید رجایی» و «شهید باهنر» فرا می‌رسد. هشتم شهریور ماه ۱۳۶۰، ایران اسلامی شاهد رخدادی خونین و غمبار بود که هر چند به ظاهر جان دو تن از مهمترین و بهترین استوانه‌های انقلاب را گرفت، اما در واقع به دنبال حادثه ۷ تیر و شهادت «شهید بهشتی» و ۷۲ تن از یارانش، ضمن برملا شدن نقشه دشمنان نظام جمهوری اسلامی، آغازی شد بر تداوم حرکت انقلاب اسلامی، که به برکت خون شهیدان این فاجعه تاریخی، نهال پرثمر انقلاب اسلامی آبیاری گردیده و هفته دولت پایه‌ریزی شد. هفته‌ای که شایسته است در خلال ایام آن، مسئولان نظام جمهوری اسلامی ضمن اعلام عملکرد خویش و دولت، بازبینی و بررسی آن و کشف نقاط ضعف و قوت، راه پیشرفت و تعالی کشور را بیش از پیش هموار نمایند.

بسیاری از تحلیلگران، عملکرد نظام اجرایی را راهی آسان و قابل درک برای ارزیابی و سنجش کارنامه انقلاب اسلامی تلقی می‌کنند و عملکرد دولت را آئینه انقلاب اسلامی دانسته و موفقیت و شکست برنامه‌ها و رهیافت‌های دولت را پایه و مبنای دآوری درباره کل انقلاب قرار می‌دهند.

چنین است که عملکرد دولت در روند پویای انقلاب اسلامی، از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است و طبعاً کارنامه دولت نیز به عنوان سندی مکتوب می‌تواند از چنین اهمیت و اعتباری برخوردار باشد، به ویژه آن که کارنامه دولت اگر به درستی تدوین و تنظیم شود، می‌تواند در تبیین و تشریح اهداف، ارزش‌ها و دستاوردها و به طور کلی در فراهم آوردن زمینه‌ای مناسب برای درک و دریافت هر چه بیشتر از فرهنگ و معرفت انقلاب اسلامی سودمند افتد.

مسئلاً نشان دادن مجموعه تحولات و دگرگونی‌های عظیمی که با پیروزی انقلاب اسلامی در مقاطع گوناگون و در کلیه زمینه‌های مادی و معنوی رخ داده است، به دلیل عمق و گستردگی دامنه از حوصله این مقال خارج است. در گزارش حاضر تنها برآنیم تا در نگاهی اجمالی، دستاوردهای حاصل از سیاست‌ها، برنامه‌ها و عملکردهای دولت جمهوری اسلامی را بررسی نماییم.

فصل اول - تصویر اوضاع اقتصادی و اجتماعی در سال ۱۳۶۷

علی‌رغم تلاش‌های فراوان دولت وقت در راستای بهبود فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی، تصویر اوضاع و روند امور تا سال ۱۳۶۷ مطلوب نبود. بررسی‌های کارشناسی نیز به وضوح نشان می‌داد که در صورت ادامه این روند، اوضاع کشور به مراتب نامطلوبتر می‌شد. نظر به بررسی عملکرد دولت از نگاه آمار و ارقام در سال‌های پایان جنگ تحمیلی و شروع سازندگی و مقایسه آن با عملکرد دولت فعلی و وضع موجود، نگاهی اجمالی به برخی از شاخص‌های مهم اقتصادی از نگاه آمار و ارقام در سال ۱۳۶۷ می‌افکنیم.

تولید

تولید ناخالص داخلی به قیمت عوامل که در سال ۱۳۵۶ معادل ۱۱۱۸۳/۸ میلیارد ریال به قیمت ثابت سال ۱۳۶۱ بود، به سطح ۹۲۳۴/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۷ کاهش یافت و در صورت ادامه روند قبل به ۸۶/۳

میلیارد ریال در سال ۱۳۷۱ تنزل می نمود. روند یاد شده نشان دهنده کاهش سالانه‌ای معادل ۱/۷ درصد است. ترکیب تولید ناخالص داخلی نیز به زیان بخش‌های مولد سازمان یافته بود، به طوری که سهم ارزش افزوده بخش‌های خدماتی در تولید ناخالص داخلی از ۴۲ درصد در سال ۱۳۵۶ به ۴۴ درصد در سال ۱۳۶۷ تنزل یافته و در جهت تهدید بیشتر فعالیت بخش‌های تولیدی (کشاورزی، صنعت، معدن و ساختمان) حرکت نموده است.

سرمایه‌گذاری، اشتغال و بهره‌وری

علت اصلی کاهش تولید ملی را می‌توان در تنزل حجم سرمایه‌گذاری جستجو نمود. روند نزولی حجم سرمایه‌گذاری کشور طی سال‌های منتهی به ۱۳۶۷ از مهمترین دلایلی است که شکاف عرضه کالاها و خدمات و تقاضای روز افزون جامعه را بیشتر کرد. به گونه‌ای که نسبت سرمایه‌گذاری به هزینه ناخالص داخلی که در سال ۱۳۵۶ معادل ۲۷/۹ درصد بود، به ۱۳/۳ درصد در سال ۱۳۶۷ کاهش یافته و در صورت ادامه روند یاد شده به سطح پایین‌تر از ۱۳ درصد در سال ۱۳۷۱ می‌رسید.

کاهش سطح بهره‌برداری از ظرفیت‌های تولیدی و روند کاهنده سرمایه‌گذاری در کشور باعث شد که نرخ بیکاری از ۱۲/۳ درصد در سال ۱۳۶۱ به ۱۴/۱ درصد در سال ۱۳۶۵ و ۱۴/۴ درصد در سال ۱۳۶۷ افزایش یابد. براساس برآوردهای انجام شده در سال ۱۳۶۵، حدود ۴۳ درصد از جمعیت فعال کشور بیکار یا غیر مؤثر در تولید بوده‌اند. ادامه این روند منجر به اشتغال ۴۷/۲ درصد از شاغلان در سال ۱۳۶۷ در بخش خدمات گردید. بهره‌وری سرانه نیروی کار نیز متأثر از چنین روندی، از ۱۱۳۵ هزار ریال در سال ۱۳۶۱ به ۸۹۳/۶ هزار ریال در سال ۱۳۶۵ و ۷۴۶ هزار ریال در سال ۱۳۶۷ تنزل یافت.

وضعیت ارزی

درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت به طور عمده متأثر از نوسان قیمت نفت و مشکلات صدور در شرایط جنگی بود. از این رو، درآمد ارزی کشور از ۲۰/۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۲ به ۷/۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۷ کاهش یافت. درآمد حاصل از صادرات غیر نفتی نیز با افزایش ملایمی، به بیش از یک میلیارد دلار در سال ۱۳۶۷ رسید.

بودجه، نقدینگی و سیر قیمت‌ها

عدم تعادل بین درآمدها و مخارج دولت، از مهمترین ویژگی‌های بودجه و وضع مالی دولت طی سال‌های منتهی به ۱۳۶۷ بود. میزان کسری بودجه که در سال ۱۳۵۶ معادل ۳۶۵/۵ میلیارد ریال بود، به ۲۱۴۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۷ بالغ گردید. این رقم بیش از ۵۰ درصد بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۶۷ را تشکیل می‌داد. اثرات رشد فزاینده کسری بودجه باعث شد تا حجم نقدینگی به ۱۵۳۲۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۷ بالغ گردد. رشد بی‌رویه نقدینگی با توجه به روند کاهنده تولید، آهنگ رشد قیمت‌ها را در پی داشت. به طوری که سطح عمومی قیمت‌ها در سال ۱۳۶۷ به میزان ۲۸/۹ درصد افزایش یافت.

حجم متورم بخش عمومی و کارایی نامطلوب سیستم اداری

بخش عمومی چنان رشد یافته بود که نه تنها با توجه به هزینه‌های آن از کارایی لازم برخوردار نبود، بلکه از موانع رشد و توسعه کشور محسوب می‌شد. در واقع، نظام اداری از سه جنبه تشکیلات و سازماندهی، روش‌ها و گردش کار، حجم پرسنل و کیفیت کارکنان، نیازمند تحول اساسی بود. گسترش وظایف دولت در امور اقتصادی و اجرایی سبب شد تا تعداد کارکنان افزایش یابد.

بخش عمومی، تمام فعالیت‌های مربوط به نفت خام، گاز طبیعی و زغال سنگ، برق، گاز، ارتباطات مؤسسات مالی و بیمه، خدمات عمومی و دفاع را شامل شده و در فعالیت‌هایی مانند صنایع، آب، خدمات اجتماعی و حمل و نقل، سهم عمده‌ای را دارا بود. به همین لحاظ، ارزش افزوده کارگاه‌های بخش عمومی به ارزش افزوده کل کارگاه‌های صنعتی، معادل ۷۳/۵ درصد، سهم اشتغال ۷۲/۸ درصد و سهم سرمایه گذاری بخش عمومی در صنعت معادل ۶۵/۳ درصد بوده است.

آمار برخی از شاخص‌ها

برخی از شاخص‌های اقتصادی در سال ۱۳۶۷ از نگاه آمار و ارقام چنین است:

جدول شماره (۱) - آمار برخی از شاخص‌های اقتصادی در سال ۱۳۶۷

آمار	موضوع
۴۹,۴۴۵,۰۱۰ نفر	جمعیت (براساس آمار مهر ماه ۱۳۶۵)
۱۱,۰۰۱,۵۳۵ نفر	شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر (براساس آمار مهر ماه ۱۳۶۵)
۱۳۸۹۸ پزشک	تعداد پزشکان
۱۰۰۵۰۴ پیراپزشک	تعداد پیراپزشکان
۳۰۳۵ نفر	تعداد پزشکان خارجی
۶۰۹ مؤسسه	تعداد مؤسسات درمانی کشور
۷۷۸۰۴ تخت	
۲۵۵۱۲ روستا	تعداد روستاهای تحت پوشش خانه‌های بهداشت
۲۳,۹۱۳,۰۰۰ نفر	افراد باسواد (براساس آمار مهر ماه ۱۳۶۵)
۷۴/۱ درصد از جمعیت کشور	
۱۳,۰۴۶,۳۵۸ نفر دانش آموز	تعداد دانش آموزان در سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷
۲۸۸۵۶۵ دانشجو	تعداد دانشجویان در سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷
۲۱۱ عنوان	تعداد مطبوعات
۴۸۰ کتابخانه	تعداد کتابخانه‌های وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۴۲۱۹ عنوان	تعداد عناوین کتاب‌های منتشر شده
۲,۴۱۶,۰۰۰ نفر	تعداد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی
۴۸,۷۲۹ مگاوات ساعت	نیروی برق تولیدی توسط مؤسسات تابع وزارت نیرو

ادامه جدول شماره (۱) - آمار برخی از شاخص‌های اقتصادی در سال ۱۳۶۷

موضوع	آمار
تعداد مشترکان برق	۸,۸۲۶,۴۲۷ مشترک
روستاهای برخوردار از نیروی برق	۲۲۴۸۴ روستا
تلفن‌های منصوبه و مشغول به کار	۲۱۲۱۸۱۲ تلفن
روستاهای دارای ارتباط تلفنی	۳۲۲۰ روستا
میزان تولید نفت خام	۹۰۳ میلیون بشکه
تعداد مصرف‌کنندگان خانگی گاز طبیعی	۵۹۸,۵۰۴ مشترک
تعداد مصرف‌کنندگان تجاری گاز طبیعی	۱۷,۱۶۹ مشترک
تعداد مصرف‌کنندگان صنعتی گاز طبیعی	۷۷۵ مشترک

فصل دوم - برنامه پنج ساله اول؛ گام نخست

جمهوری اسلامی ایران در سال‌های دهه اول انقلاب، درگیر جنگ و فشارهای گوناگون سیاسی و اقتصادی شد که بخش قابل توجهی از آنها منشأ خارجی داشت. این عوامل نقش به‌سزایی در بی‌ثباتی سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی کشور بازی کرد و امکان تمرکز بر توسعه ملی را تا حدودی از دولت و جامعه سلب کرد.

پس از پایان جنگ تحمیلی و شروع دهه دوم انقلاب، از یک سو زمینه‌های تحول اقتصادی - سیاسی در کشور افزایش یافت و از سوی دیگر، ضرورت بازسازی اقتصاد و ایجاد زمینه‌های بهبود وضع زندگی مردم نمایان‌تر شد. در این شرایط، جمهوری اسلامی در قالب برخورد مرحله‌ای با نیازهای کوتاه مدت و ضروریات آینده توسعه کشور، ایجاد تحول در وضع اقتصادی را در دستور کار خود قرار داده و برای این کار ابزار برنامه‌ریزی میان مدت را به خدمت گرفت و اولین برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور برای سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ را تنظیم کرد.

برنامه پنج ساله اول به دنبال بحث و تبادل نظر فراوان، در بهمن ماه ۱۳۶۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و از ابتدای سال ۱۳۶۹ به مرحله اجرا درآمد. کشورمان در طول برنامه اول توسعه، تحولات مثبت و منفی گوناگونی را تجربه کرد که بررسی آنها از زاویه ارزیابی عملکرد این برنامه ضروری است؛ چراکه این ارزیابی می‌تواند نشان‌دهنده نقاط قوت و ضعف برنامه اول باشد و امکان آینده‌نگری عملکرد احتمال برنامه‌های آتی را فراهم کند.

جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های ابلاغی برنامه اول

سیاست‌های ابلاغی برنامه پنج ساله اول را می‌توان به ترتیب زیر برشمرد:

۱- بازسازی مناطق جنگ‌زده؛

۲- ایجاد تعادل منطقه‌ای و تمرکززدایی اداری؛

۳- توسعه بخش‌های اقتصادی؛

الف - توسعه و تنوع بخشیدن به محصولات بخش های اقتصادی؛

ب - بسیج منابع سرمایه ای غیر دولتی؛

ج - افزایش کارایی عمومی؛

د - تعادل در تراز پرداخت ها و روابط اقتصادی خارجی؛

ه - حمایت از تحقیق و ترویج تکنولوژی.

فصل سوم - عملکرد برنامه پنج ساله اول در یک نگاه

برنامه اول، نخستین گام از حرکت برنامه مدارانه در جمهوری اسلامی ایران شناخته شده و سیاست تعدیل از ویژگی های بارز برنامه اول محسوب می شد. در طول سال های پیش از آن، به نحوی گسترده شاهد قیمت های مصنوعی بودیم که غالباً فعالیت های اقتصادی را در مسیرهایی غیر از توسعه سوق می داد. مروری بر عملکرد برنامه اول نشان می دهد که اگرچه تعدیل قیمت ها به شکلی تقریباً گسترده انجام شده است، اما به دلیل اعمال نشدن دیگر تعدیلات ضروری - در مقاطعی - دستاوردها با پیش بینی برنامه، تفاوت چشمگیری را نشان می دهد.

خصوصی سازی

خصوصی سازی یکی از مؤلفه های مهم در فرایند تعدیل تلقی می گردد. از دیدگاه نظری، چنانچه سهم بخش خصوصی و دولتی در اقتصاد ملی مورد تعدیل قرار نگیرد، تعدیل قیمت ها نمی تواند به شفافیت آنها منجر گردد. در برنامه اول نزدیک به ۱۰۹۰ میلیارد ریال از مجموع شرکت های دولتی واگذار شده است. مطالعه ترکیب خریداران طی سال های برنامه حکایت از آن دارد که به تدریج سهم بخش خصوصی کاهش یافته و سهم بخش عمومی و بانک ها افزایش یافته است، به گونه ای که سهم بخش خصوصی از ۱۰۰ درصد در سال ۱۳۶۸ به حدود ۴۵ درصد در سال ۱۳۷۲ می رسد.

ملاحظه می شود همین آهنگ کند خصوصی سازی نیز گرایش به سمت دولت یافته و نتوانسته است به ساز و کار آزاد نیروها و مشارکت مردم معطوف گردد. واقعیت آن است که خصوصی سازی در طول برنامه اول از وجود یک متولی پایبند به برنامه خصوصی سازی محروم بوده و عملاً سازمان هایی عهده دار این امر شده اند که مسئولیت سازمانی تعریف شده و گرایش های درونی مدیران آنها با فرآیند خصوصی سازی و مشارکت مردم در اقتصاد همخوانی نداشته است. علاوه بر این، باید به موضوع گردش اطلاعات در امر خصوصی سازی اشاره کرد که به طور عمیق از شکل و محتوای انحصاری برخوردار بود. نگاهی به ترکیب خریداران نشان می دهد که چگونه شمار زیادی، از خرید سهام پشیمان شده اند و چگونه عده ای قلیل، با دسترسی انحصاری به اطلاعات تقریباً محرمانه شرکت ها، به ثروت های کلانی دست یافته اند.

تورم

تعدیل نمی تواند بر بستر تورم مهار گسیخته به بار بنشیند. نوسان های شدید تورم، انگیزه سرمایه گذاری و جلب مشارکت مردم را سلب کرده و سنگینی بار دولت را بیشتر می نماید. بررسی های آماری نشان می دهد

که یکی از مهمترین علل بروز تورم در ایران، افزایش حجم نقدینگی است. به عبارت دیگر، عدم توانایی بخش تولیدی در کاربرد نقدینگی، بر بروز تورم و رشد آن بیشتر دامن می‌زند.

از آنجا که کسری بودجه و سطح عمومی قیمت‌ها رابطه‌ای دو طرفه و قوی دارند، افزایش کسری بودجه به دنبال کاهش درآمدهای نفتی و مالیاتی و ... منجر به افزایش استقراض دولت از نظام بانکی و افزایش نقدینگی شده و موجب افزایش قیمت‌ها می‌گردد. مروری بر ساختار شاخص تورم در خلال سال‌های اجرای برنامه، گویای آن است که به استثنای سال ۱۳۶۹ (که نرخ تورم ۸/۹ درصد بود)، در سال‌های بعد نرخ تورم رقم نسبتاً بزرگتری را نشان می‌داد که با اهداف برنامه اول فاصله زیادی داشت.

سرمایه‌گذاری

مروری بر عملکرد سرمایه‌گذاری در برنامه اول، گویای فقدان قابلیت جذب بخش خصوصی به تشکیل سرمایه است. آنچه که برنامه اول به عنوان سهم بخش خصوصی در تشکیل سرمایه لحاظ کرده بود، با آنچه تحقق یافته است، فاصله زیادی را نشان می‌دهد. بر حسب آمار موجود، میزان سرمایه‌گذاری ثابت داخلی به قیمت ثابت طی سال‌های ۱۳۶۱ تا ۱۳۷۰ از رشد منفی (به طور متوسط سالانه ۰/۲ درصد) برخوردار بوده و نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص ملی از ۱۷/۴ درصد در سال ۱۳۶۱ به ۱۲/۶ درصد در سال ۱۳۷۰ کاهش یافته است. براساس پیش‌بینی‌های به عمل آمده در برنامه اول، میزان سرمایه‌گذاری کشور با میانگین رشد سالانه‌ای معادل ۱۱/۶ درصد، باید از ۳۲۶۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۷ به ۵۶۶۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۲ افزایش می‌یافت، اما چنانچه عملکرد را با اهداف برنامه مقایسه نماییم، مشاهده می‌شود که در سال اول ۲۴ درصد و در سال‌های دوم و سوم به ترتیب ۳۴/۷ درصد و ۲۸/۹ درصد از اهداف برنامه در این زمینه تحقق نیافته است.

تعدیل در ساختار قدرت

تعدیل در ساختار دولت، نقش روشنی را در توفیق سیاست‌های کلی تعدیل داراست. طی سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی - به دلایل متعدد - دستگاه دیوانی و بورکراسی دولتی هر روز گسترش بیشتری می‌یافت. در برنامه اول شاهد بودیم که قانونگذار، اختیارات نسبتاً وسیعی را از طریق شورای عالی اداری در اختیار قوه مجریه قرار داد، لیکن مروری بر مصوبات شورای مذکور گویای آن است که این اختیارات بیشتر در جهت اصلاح روش‌ها مورد استفاده قرار گرفته و تحولات ساختاری دولت چندان مورد توجه نبوده است.

صنعت

بخش صنعت یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور است که در برنامه اول چشم امید فراوانی بدان دوخته شده بود، ولی در خلال این مدت هیچ‌گونه استراتژی روشنی در قبال صنایع کشور وجود نداشت. قبل از تک‌نرخ شدن ارز، مشکلات درونی بخش صنعت به مدد سوبسیدهای دولتی پنهان می‌ماند و امروز که این سوبسیدها برداشته شده، دهان صنعت برای دریافت تسهیلات بیشتر بازمانده است.

متأسفانه آفات فقدان استراتژی به این جنبه‌ها محدود نمی‌شود. مطالعات موجود نشان می‌دهد که سهم

منابع داخلی در تولید صنعتی تغییر چندانی ننموده است. توان تکنولوژی کشور همچنان نازل بوده و هدایت سرمایه گذاری در این بخش همچنان با موانع جدی رو به روست. به دلیل فقدان هدایت سرمایه گذاران، میزان تحقق موافقت‌های اصولی هنوز بسیار نازل است. مضاف بر این که موافقت‌های اصولی صادره، غالباً متوجه تولیدات مصرفی و فاقد کشش بازار و حتی فاقد توانایی صادراتی بوده است.

الگوی مصرف

اگرچه در برنامه اول سخن از اهمیت الگوی مصرف رانده شده، ولی علی‌رغم انجام امور کارشناسی و تدوین سیاست‌های کلی در این زمینه، عملاً در کارنامه این برنامه کوشش‌های مؤثری مشاهده نمی‌شود. مصرف در کشور ما بر پایه عوامل هدایت نشده‌ای شکل یافته است. علی‌رغم باور عمیقی که متقابلاً بین مردم و دولت وجود دارد، متأسفانه از این مزیت ارزنده در جهت اصلاح و بازسازی فرهنگ مصرفی جامعه استفاده نشده است. در مورد بسیاری از مصارف جامعه، سیاستگذاری و هدایت عالمانه دولت غایب است و از فقدان برخورد فعال و هدایت‌گرانه در زمینه الگوی مصرف حکایت دارد.

اجرای سیاست تعدیل، پیش نیازهای خاصی را می‌طلبد که در برنامه اول بعضاً از نظر دور مانده و یا آن گونه که باید، بدانها پرداخته نشده است. سیاست تعدیل، لاجرم فشار سنگینی را متوجه اقشار کم درآمد و آسیب پذیر جامعه می‌نماید. نمی‌توان سیاست تعدیل را با چشمان بسته به اجرا درآورد. باید اصل عدالت اجتماعی در فرایند تعدیل به گونه‌ای جدی و اصولی و به دور از شعار مد نظر قرار گیرد. اگر واقعاً مصمم به تعدیل اقتصادی هستیم، باید به طور هم زمان یک سیستم تأمین اجتماعی پویا و فراگیر را در سطح جامعه پیاده نموده و فعال سازیم.

ضربانگ آهسته عدالت اجتماعی

صرف نظر از دستاوردهای ارزشمند جمهوری اسلامی در جهت محرومیت‌زدایی از جامعه و بهره‌مند سازی شهروندان و به خصوص مناطق محروم و روستایی از امکانات بهداشتی و آموزشی و تسهیلات و نوازم عمده زندگی، و علی‌رغم احراز رتبه هم ایران به عنوان یکی از ده کشوری که بهترین عملکرد را در توسعه انسانی طی سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۲ داشته است، به دلیل حاکم بودن بینش سودمدارانه بر اندیشه بنیادی برنامه اول (تعدیل اقتصادی)، عدالت اجتماعی به عنوان هدفی آرمانی مورد توجه قرار نگرفته بود. البته شکی نیست که رشد اقتصادی، هنگامی دارای اصالت است که منجر به تأمین عدالت اجتماعی در جامعه گردد؛ چرا که تکیه بر رشد اقتصادی برای افزایش درآمد و رفاه در جامعه در صورتی می‌تواند به عنوان هدف مورد نظر تعقیب شود که دستاوردهای توسعه اقتصادی به گونه‌ای متعادل در جامعه توزیع گردد. در حالی که براساس گزارش‌های سازمان برنامه و بودجه مشاهده می‌شود که در خلال سال‌های برنامه اول، ۵۰ درصد از ثروت جامعه در اختیار ۲۰ درصد افراد و مابقی در اختیار ۸۰ درصد افراد قرار داشته است. به عبارت دیگر، گروه ناچیزی از جمعیت کشور فوق‌العاده ثروتمند بوده و ۶۰ تا ۷۰ درصد از جمعیت کشور زیر خط فقر قرار داشته‌اند.

در صورت تعریف کمی و عملیاتی خط مشی‌هایی نظیر تورم و حفظ ثبات اقتصادی، اتخاذ سیاست‌های پولی و ارزی مناسب و با ثبات، مشارکت مردم در زمینه‌های اقتصادی، تشویق سرمایه گذاری بخش

خصوصی، هم‌خوانی سیاست‌های پولی و مالی، تعدیل ساختار دولتی و تلاش در راستای افزایش آگاهی و بینش مردم به عنوان پشتوانه سیاست‌های برنامه و ترسیم عدالت اجتماعی به عنوان اولویت اساسی و توزین پذیر، برنامه اول تغییراتی بالنده در شاخص‌های عدالت اجتماعی و رشد و توسعه اقتصادی به دست داده و نتایج حاصله با سیمای آرمانی ترسیم شده تفاوت کمتری نشان می‌داد.

فصل چهارم - برنامه پنج ساله دوم و رهنمودهای مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای در جریان تدوین برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، خط مشی‌های اساسی و رهنمودهای مشخصی را اعلام فرمودند. مهمترین عناوین مورد نظر ایشان در راستای تدوین برنامه دوم به قرار زیر بوده است:

۱- رعایت و گسترش عدالت اجتماعی؛

۲- ترجیح ارزش‌های انقلابی و توجه به رزمندگان و ایثارگران؛

۳- گسترش تولیدات داخلی و توسعه صادرات غیر نفتی؛

۴- اصلاح نظام اداری و قضایی؛

۵- توسعه بخش‌های اجتماعی؛

۶- رشد معنویت و فضایل اخلاقی؛

۷- رعایت اولویت در سرمایه‌گذاری‌ها؛

۸- توسعه مشارکت مردم در امر سازندگی کشور؛

۹- نظارت همگانی بر چگونگی اجرای برنامه پنج ساله؛

۱۰- تقویت بنیه دفاعی کشور؛

۱۱- اتخاذ سیاست‌های مطلوب پولی و بانکی.

فصل پنجم - اهداف و خط مشی‌های اساسی برنامه پنج ساله دوم

برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۷۲ به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده بود، پس از طی مراحل گوناگون و بحث و بررسی‌های متعدد، سرانجام در جلسه علنی مورخ ۱۳۷۳/۹/۲۰ مجلس با اصلاحاتی تصویب شده و به تأیید شورای نگهبان رسید و در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی به دولت ابلاغ گردید.

برنامه دوم در چارچوب رهنمودهای حکیمانه مقام معظم رهبری مبنی بر رعایت حرکت به سمت عدالت اجتماعی، تعدیل اقتصادی و توجه به اقشار آسیب پذیر و کم درآمد جامعه و اتخاذ تدابیر علمی برای مقابله با تهاجم فرهنگی، در سه فصل تدوین و ارائه شده است. در فصل اول، اهداف کلان کیفی، خط مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی قانون تنظیم شده، در فصل دوم ذیل ماده واحده، مشروح یکصد و یک تبصره موضوعی قانون آمده و در فصل سوم، هدف‌های کمی کلان در برنامه دوم، منضم به چهارده جدول تدوین گردیده و به صورت کامل برای اجرا به دولت ابلاغ شده است.

اهداف کلان کیفی برنامه دوم

هدف‌های کلان کیفی برنامه پنج ساله دوم را در نگاهی اجمالی می‌توان به صورت زیر برشمرد:

- ۱- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی؛
- ۲- رشد فضایل براساس اخلاق اسلامی و ارتقای کمی و کیفی فرهنگ عمومی جامعه؛
- ۳- هدایت جوانان و نوجوانان در عرصه‌های ایمان مذهبی فرهنگ خودی، خلاقیت، علم، هنر و فن و تربیت بدنی و مناسبات انسانی، خانوادگی و اجتماعی و مشارکت در صحنه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی؛
- ۴- افزایش بهره‌وری؛
- ۵- تربیت نیروی انسانی مورد نیاز؛
- ۶- رشد و توسعه پایدار اقتصادی با محوریت بخش کشاورزی؛
- ۷- اصلاح ساختار نظارتی، اجرایی و قضایی کشور در جهت تحقق اهداف برنامه؛
- ۸- تقویت مشارکت عامه مردم و اتخاذ تدابیر لازم برای نظارت شایسته و پیوسته بر اجرای برنامه؛
- ۹- تلاش در جهت کاهش وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت و توسعه بیش از پیش صادرات نفتی؛
- ۱۰- حفظ محیط زیست و استفاده بهینه از منابع طبیعی کشور؛
- ۱۱- تقویت بنیه دفاعی کشور در حد نیاز در چارچوب سیاست‌ها و تدابیر فراماندهی معظم کل قوا؛
- ۱۲- رعایت عزت، حکمت و مصلحت کشور در سیاست خارجی؛
- ۱۳- تلاش در جهت حاکمیت کامل قانون و حفظ امنیت همه جانبه آحاد مردم و ترویج فرهنگ احترام به قانون، نظم اجتماعی و وجدان کاری؛
- ۱۴- نظام دهی و به کارگیری تحقیقات و انتقال تکنولوژی به عنوان ابزاری برای حل مشکلات و توسعه کشور؛
- ۱۵- ایجاد تعادل در بخش‌های اقتصادی (دولتی، خصوصی و تعاونی)؛
- ۱۶- تقویت و ترجیح ارزش‌های انقلاب اسلامی در عرضه کردن منابع مالی و امکانات دولتی.

اهداف کلان کمی برنامه دوم

هدف‌های کلان کمی برنامه پنج ساله دوم را در نگاهی گذرا می‌توان به ترتیب زیر برشمرد:

- ۱- تولید: تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۶۱ طی دوره ۷۸-۱۳۷۳ به طور متوسط سالانه ۵/۱ درصد افزایش یافته و از ۱۳,۷۶۶,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال به ۱۷,۶۳۵,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال افزایش می‌یابد. با توجه به رشد جمعیت، تولید ناخالص داخلی سرانه در پایان برنامه به ۲۵۶,۰۰۰ ریال خواهد رسید.
- ۲- سرمایه‌گذاری: تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت به طور متوسط سالانه ۶/۲ درصد افزایش یافته و از ۲,۲۶۲,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۳ به ۳,۰۵۵,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۸ خواهد رسید. مجموع سرمایه‌گذاری ناخالص طی سال‌های برنامه دوم بالغ بر ۱۴,۰۶۳,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال برآورد می‌گردد.
- ۳- مصرف: مصرف خصوصی به قیمت ثابت سال ۱۳۶۱ طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۳ به طور متوسط سالانه از

رشدی معادل ۴ درصد برخوردار شده و از ۹,۲۸۷,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال به ۱۱۳,۱۱۲,۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال افزایش می‌یابد. میزان مصرف سرانه که در سال ۱۳۷۳ معادل ۱۵۱,۰۰۰ ریال برآورد می‌شود، با توجه به پیش‌بینی نرخ رشد جمعیت، در پایان برنامه دوم به ۱۶۴,۰۰۰ ریال خواهد رسید.

طی همین مدت، با محدود شدن مصرف دولتی، میزان مصرف به قیمت ثابت در این بخش به طور متوسط سالانه ۹ درصد کاهش یافته و از ۱,۸۰۴,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۳ به ۱,۷۲۷,۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۸ کاهش می‌یابد.

۴- بودجه عمومی دولت: کل درآمد بودجه عمومی دولت در برنامه دوم معادل ۲۳۷,۳۱۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال پیش‌بینی می‌گردد. متوسط رشد درآمدهای دولت طی آن دوره معادل ۱۵/۲ درصد است. در طی این برنامه از کل درآمدهای دولت، ۵۰ درصد یا ۱۲۰,۰۴۴,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال را درآمد نفت، ۲۶ درصد یا ۶۱,۸۷۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال را درآمدهای مالیاتی و ۲۴ درصد یا ۵۵,۳۹۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال را سایر درآمدها تشکیل می‌دهد. رشد اقلام درآمدی یاد شده طی دوره برنامه به ترتیب معادل ۸/۳ درصد، ۱۸/۲ درصد و ۲۹/۷ درصد برآورد می‌گردد.

هزینه‌های بودجه عمومی دولت طی همین مدت با رشد متوسط سالانه ۱۵/۱ درصد، از ۳۰,۰۴۹,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۳ به ۶۰,۸۲۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۸ بالغ خواهد شد. مجموع هزینه‌های بودجه عمومی دولت در سال‌های برنامه دوم معادل ۲۳۸,۱۸۷,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال می‌باشد که ۵۶ درصد یا ۱۳۳,۱۵۷,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال آن را بودجه جاری و ۴۴ درصد یا ۱۰۵,۰۲۹,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال آن را بودجه عمرانی تشکیل می‌دهد.

طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۳ متوسط رشد سالانه بودجه‌های جاری و عمرانی به ترتیب معادل ۱۰/۱۹ درصد و ۲۱/۱ درصد پیش‌بینی می‌شود. با توجه به میزان درآمدها و هزینه‌ها، بودجه عمومی دولت در مجموع طی برنامه دارای ۸۷۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال کسری است که از محل برگشتی از پرداخت‌های سالانه طی این مدت تأمین می‌گردد.

۵- پول و اعتبار: خالص دارایی‌های خارجی و خالص سایر دارایی‌های بانک مرکزی در طول برنامه دوم ثابت فرض شده است. با توجه به پیش‌بینی رشد ۳/۸ درصدی خالص بدهی دولت به بانک مرکزی، رشد ۱۸/۱ درصدی خالص بدهی شرکت‌های دولتی به بانک مرکزی و رشد ۳۳/۶ درصدی بدهی بانک‌ها به این بانک، پایه پولی و همچنین حجم نقدینگی، ۱۲/۵ درصد افزایش خواهد یافت. با توجه به هدف رشد تولید ناخالص داخلی و رشد پیش‌بینی شده برای حجم نقدینگی، سطح عمومی قیمت‌ها در طول برنامه به طور متوسط سالانه ۱۲/۴ درصد افزایش می‌یابد.

۶- بازرگانی خارجی: براساس پیش‌بینی‌های انجام شده، طی برنامه دوم دریافت‌های ارزی حاصل از صادرات نفت معادل ۷۲,۶۵۸,۰۰۰,۰۰۰ دلار و دریافت‌های حاصل از صادرات غیر نفتی معادل ۲۷,۵۲۷,۰۰۰,۰۰۰ دلار برآورد می‌گردد. با عنایت به هدف تعیین شده در مورد میزان کاهش تعهدات ارزی کشور، ۸,۲۰۶,۰۰۰,۰۰۰ دلار منابع ارزی برای واردات معادل ۹۱,۹۷۹,۰۰۰,۰۰۰ دلار پیش‌بینی می‌گردد. طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۳، صادرات نفتی کشور به طور متوسط سالانه ۳/۴ درصد، صادرات غیر نفتی ۸/۴ درصد و واردات ۴/۳ درصد افزایش خواهد یافت.

۷- جمعیت و اشتغال: جمعیت کشور در سال ۱۳۷۸ معادل ۶۸,۹۰۰,۰۰۰ نفر برآورد می‌گردد. با توجه به ارقام

سرمایه گذاری و ترکیب تولید ملی، طی برنامه دوم تعداد شاغلان در سال ۱۳۷۸ به ۱۶,۲۳۲,۰۰۰ نفر بالغ خواهد شد و در مجموع طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۴ تعداد ۲۰,۱۹۰,۰۰۰ نفر به جمعیت شاغل کشور افزوده می‌شود.

زمینه‌های تحقق عدالت اجتماعی

- برنامه پنج ساله دوم تلاش کرده است تا عدالت اجتماعی را از طریق موارد زیر در جامعه تحقق بخشد:
- ۱- تقسیم بهینه منابع و امکانات عمومی با توجه به وضع موجود استان‌ها و مناطق مختلف و تلاش در راستای ایجاد تعادل به منظور اجرای برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی در مناطق مختلف کشور؛
 - ۲- بهبود و توسعه کیفیت شرایط عمومی زندگی مردم؛
 - ۳- اصلاح سیستم مالیاتی و اخذ مالیات بیشتر از صاحبان درآمدهای کلان و اعطای بخشودگی یا تخفیف مالیاتی برای سرمایه گذاری در تولید کالاهای استراتژیک؛
 - ۴- جلوگیری از کسب درآمدهای کاذب و غیر قانونی و بادآورده و یا ناشی از اعطای امتیازات نابه جا؛
 - ۵- بهبود، تعمیم و گسترش نظام تأمین اجتماعی به وسیله تأمین منابع از محل بودجه عمومی به منظور پرداخت مستمری به اقشار نیازمند، کودکان و زنان بی سرپرست و معلولان و توسعه بیمه‌های اجتماعی؛
 - ۶- توجه به مناطق محروم و روستاها و اولویت دادن به اشتغال، بهداشت، آموزش، تولید و عمران و تربیت نیروی انسانی در این مناطق؛
 - ۷- حمایت از ایثارگران، بسیجیان، رزمندگان و اقشار آسیب پذیر و کم درآمد؛
 - ۸- جهت دادن به کمک‌های انتقالی دولت در بودجه عمومی در قالب یارانه، بخشودگی، عوارض مالیات و سایر تسهیلات و امتیازات در راستای حمایت از اقشار آسیب پذیر و کم درآمد و محرومیت زدایی؛
 - ۹- تلاش در راستای هدایت سهم عمده‌ای از منابع مالی عمومی به بخش‌های اجتماعی مانند، فرهنگ، آموزش عمومی، بهداشت و درمان، آموزش عالی و تربیت بدنی،
 - ۱۰- گسترش سنت اسلامی قرض الحسنه و تقویت صندوق‌های قرض الحسنه.

فصل ششم - مروری بر عملکرد دولت در دوران سازندگی

پس از پایان جنگ تحمیلی، بازسازی و اجرای طرح‌های زیربنایی، مهمترین دغدغه مسئولان نظام اسلامی شد. در این برهه از تاریخ انقلاب - همچون جنگ - کشور نیازمند عزم ملی است. عزمی که تنها با حضور گسترده و همه جانبه مردم تبلور می‌یابد. گام‌های اساسی و پرشایی که در امر توسعه ملی در سال‌های اخیر برداشته شده و پروژه‌ها و طرح‌های عمرانی و زیربنایی که در دست اجرا بوده و یا به سامان رسیده است، بی‌گمان زمانی به تمام اهداف خود دست خواهد یافت که اتحاد مردم از اهمیت و دستاوردهایی که پس از اجرای طرح به بار می‌نشیند آگاه گردند. در این فصل و در نگاهی گذرا، کارنامه عملکرد دولت را طی سال‌های اخیر مورد بررسی قرار می‌دهیم.

جمعیت

جمعیت کشور براساس آمار سال ۱۳۵۵، ۳۳,۷۰۸,۷۷۴ نفر بوده و در سال ۱۳۷۴ به ۶۰/۶ میلیون نفر (۳۵/۳ میلیون جمعیت شهری و ۲۵/۳ میلیون نفر جمعیت روستایی) افزایش یافته است. تراکم جمعیت، ۳۷ نفر در هر کیلومتر مربع بوده و جمعیت فعال کشور ۱۷/۷ میلیون نفر و جمعیت شاغل ۱۵/۸ میلیون نفر می باشد. با توجه به رشد ۲/۲ درصدی جمعیت، پیش بینی می شود که ظرف ۲۵ سال آینده، جمعیت کشور به ۱۲۰ میلیون نفر (۹۰ میلیون نفر جمعیت شهری و ۳۰ میلیون نفر جمعیت روستایی) بالغ گردد.

آموزش و تحقیقات

با سوادی: نظام آموزش عمومی در کشور در کاهش نرخ بی سوادی موفقیت درخور توجهی داشته است. مقایسه نسبت با سواد طی سال های ۷۳-۱۳۵۵ حاکی از آن است که نسبت با سواد در سال ۱۳۵۵ تنها ۴۷/۵ درصد بوده که این نسبت در سال ۱۳۷۳ به رقم ۸۲/۶ درصد افزایش یافته است. بدین ترتیب در طول سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به طور متوسط روزانه، بیش از ۵۲۰۰ نفر با سواد شده اند. در یک مقایسه دیگر، نسبت با سواد زنان از ۳۵/۵ درصد به ۷۸/۱ درصد و نسبت با سواد در مناطق روستایی از ۳۰/۵ درصد به ۷۵/۱ درصد افزایش یافته است.

آموزش و پرورش: تعداد دانش آموزان (اعم از دبستان، راهنمایی، دبیرستان، فنی و حرفه ای، تربیت معلم و ...) از ۲,۹۸۴,۸۴۴ نفر در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ به ۱۸,۰۵۱,۰۰۰ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ افزایش یافته است.

جدول شماره (۱) - تعداد دانش آموزان مدارس کشور (هزار نفر)

مدارس							سال تحصیلی
۱۳۶۷-۶۸	۱۳۶۸-۶۹	۱۳۶۹-۷۰	۱۳۷۰-۷۱	۱۳۷۱-۷۲	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۳-۷۴	
۱۷۸	۲۱۷	۲۲۷	۲۵۲	۱۶۹	۱۳۲	۱۴۲	
۸۲۶۲	۸۸۱۷	۹۲۷۰	۹۷۸۸	۹۹۳۷	۹۸۶۳	۹۷۴۶	
۲۷۲۵	۲۹۹۶	۳۲۳۳	۳۵۴۲	۴۰۰۰	۴۴۴۰	۴۷۱۲	
۱۳۶۳	۱۴۶۱	۱۵۸۹	۱۷۷۰	۱۹۹۹۵	۲۳۴۳	۲۷۸۱	
۲۱۰	۲۱۲	۲۳۰	۲۶۱	۲۸۰	۲۷۳	۲۴۸	
۶۵	۷۶	۸۴	۱۰۴	۱۰۷	۱۰۰	۷۳	
۲۴۳	۲۶۵	۲۸۵	۳۰۱	۳۳۷	۴۰۱	۳۵۰	
۱۳۰۴۶	۱۴۰۴۴	۱۵۰۱۸	۱۶۰۱۸	۱۶۸۲۵	۱۷۵۵۲	۱۸۰۳۲	
جمع							

مأخذ: نشریه خلاصه تحولات اقتصادی کشور ۱۳۷۳، اداره بررسی های اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۱- از سال تحصیلی ۷۲-۱۳۷۱ برخی از دبیرستان ها براساس نظام جدید آموزشی عمل می کنند.

۲- شامل دانش آموزان آموزشگاه های فنی، کودکان استثنایی و آموزش بزرگسالان است.

نسبت دانش آموزان به معلمان در سال ۱۳۵۷، معادل ۲۷/۴ نفر به ازای هر یک معلم بود که این نسبت در پایان سال ۱۳۷۳ به ۲۴ نفر کاهش یافت. از سوی دیگر، مقایسه شاخص تراکم دانش آموز در هر کلاس طی

سال‌های ۷۳-۱۳۵۷ نشان دهنده آن است که این شاخص از ۳۳/۷ نفر در سال ۱۳۵۷ به ۲۹/۶ نفر در سال ۱۳۷۳ بهبود یافته است.

آموزش عالی: تعداد دانشجویان از ۱۷۵,۶۷۵ نفر در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ به ۱,۰۷۲,۴۴۲ نفر در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ افزایش یافت.

جدول شماره (۲) - تعداد دانشجویان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور (هزار نفر)

سال تحصیلی						رشته
۱۳۷۳-۷۴	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۱-۷۲	۱۳۷۰-۷۱	۱۳۶۹-۷۰	۱۳۶۷-۶۸	
۶۳۲۰۵	۵۷۷۳۰	۵۰۵۰۴	۴۵۷۱۴	۴۳۵۷۰	۳۴۸۶۴	علوم تربیتی و تربیت معلم
۴۹۳۹۳	۴۶۰۹۸	۳۸۳۹۵	۳۶۸۲۵	۲۸۴۷۰	۱۹۸۷۹	علوم انسانی، مذهب و الهیات
۵۲۶۴	۴۳۲۳	۴۸۵۶	۴۸۸۶	۴۳۹۸	۳۴۵۶	هنرهای زیبا
۶۵۴۳	۵۷۱۲	۵۲۹۷	۶۰۵۲	۵۸۱۱	۴۱۷۸	حقوق
۳۷۳۷۴	۳۲۰۳۹	۲۴۷۲۰	۲۱۰۷۵	۱۷۲۳۰	۱۵۹۰۵	علوم اجتماعی و رفتاری
۴۷۸۰۹	۳۸۵۷۰	۲۵۷۵۳	۱۷۸۴۲	۱۱۷۳۵	۸۲۴۱	امور اداری، بازرگانی و مدیریت
۳۱۸۴	۳۲۸۳	۳۷۷۸	۳۲۳۷	۹۰۱	۱۰۶۱	روابط و رسانه‌های عمومی
۵۴	۰	۰	۰	۰	۰	اقتصاد خانواده (خانه داری)
۳۰۶۷۵	۲۹۰۱۶	۲۳۸۶۱	۲۱۸۹۷	۱۹۹۶۰	۱۳۰۰۱	علوم فیزیک و طبیعی
۲۱۷۵۹	۲۰۴۷۴	۱۷۹۸۲	۱۶۳۰۵	۱۳۰۴۷	۷۹۷۳	ریاضی و علوم کامپیوتر
۹۷۹۶۷	۹۱۱۰۶	۸۳۲۶۸	۷۷۷۸۱	۷۶۴۴۰	۶۵۴۶۸	علوم پزشکی و بهداشت
۸۸۷۳۶	۸۳۶۳۷	۷۵۲۹۵	۷۲۹۹۴	۷۰۴۸۷	۶۰۶۲۷	مهندسی
۳۳۴۶	۳۰۰۷	۲۷۲۷	۲۶۹۵	۲۴۷۴	۱۸۷۵	معماری و شهرسازی
۲۲۲۸۴	۱۹۶۷۳	۱۷۶۱۳	۱۵۰۶۰	۱۶۲۶۰	۱۳۹۸۱	کشاورزی، شیلات و جنگلداری
۸۶۲	۱۸۹۶	۱۵۳۰	۱۶۸۲	۱۲۹۳	۲۰۰	سایر
۴۷۸۴۵۵	۴۳۶۵۶۴	۳۷۵۵۷۹	۳۴۴۰۴۵	۳۱۲۰۷۶	۲۵۰۷۰۹۰	جمع

مأخذ: نشریه خلاصه تحولات اقتصادی کشور ۱۳۷۳، اداره بررسی‌های اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

تعداد فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ با برخورداری از رشد متوسط سالانه برابر با ۹/۵ درصد، از ۳۵/۵۵۹ نفر در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ به ۱۵۳۰/۸۶ نفر افزایش یافت. نگرشی بر تعداد فارغ التحصیلان مقاطع بالاتر از کارشناسی در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ و مقایسه آن با فارغ التحصیلان همین مقاطع در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ نشان می‌دهد که در خلال این مدت، تعداد فارغ التحصیلان این مقاطع از رشد متوسط سالانه ۱۱/۹ درصد برخوردار بوده است.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در هر دو ماه یک، مؤسسه آموزش عالی تأسیس شده است. براساس آمار موجود، تعداد مراکز آموزش عالی دولتی در کشور با برخورداری از رشد متوسط سالانه ۲/۲ درصدی، از ۲۴۴ مرکز در سال ۱۳۵۷ به ۳۴۶ مرکز در ابتدای سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است.

تحقیقات: در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی به ویژه از زمان اجرای برنامه پنج‌ساله اول به بعد، موقعیت و نقش تحقیقات به طور شایسته مورد توجه قرار گرفت، به گونه‌ای که اعتبارات تحقیقات دولتی از ۱۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ به ۸۲۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۴ افزایش یافت. نسبت اعتبارات تحقیقات

دولتی به تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۵۷ معادل ۲۶ درصد بود. این نسبت در سال ۱۳۷۴ به ۵۱ درصد افزایش یافت. نسبت اعتبارات تحقیقاتی دولتی به بودجه عمومی دولت نیز از ۵۴ درصد در سال ۱۳۵۷ و ۸۸ درصد در سال ۱۳۶۷، به ۱/۸ درصد در سال ۱۳۷۴ رسیده است. شاخص نسبت محققان نیز در هر یک میلیون نفر جمعیت، از ۴۸ نفر در سال ۱۳۵۷ و ۸۲ نفر در سال ۱۳۶۸، به ۳۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است. تعداد پروژه‌های تحقیقاتی، از ۳۰۰۰ پروژه در سال ۱۳۶۷ به ۱۰,۰۰۰ پروژه در سال ۱۳۷۴ رسیده است.

بهداشت و درمان

مرگ و میر کودکان: میزان مرگ و میر نوزادان در هر هزار تولد به ۱۶/۵ نفر و میزان مرگ و میر کودکان زیر یک سال در هر هزار تولد، از ۱۲۰ نفر در سال ۱۳۵۷ به ۲۶ نفر در سال ۱۳۷۴ کاهش یافته است. میزان مرگ و میر مادران در هر هزار تولد، از ۲۴۵ نفر در سال‌های پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به ۵۴ نفر در سال ۱۳۷۲ کاهش یافته است. در حال حاضر، میزان مرگ و میر کودکان زیر یک سال و مادران باردار نسبت به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، به ترتیب $\frac{1}{4}$ و $\frac{1}{5}$ کاهش یافته است.

جدول شماره (۳) - آمار مقایسه‌ای فعالیت‌های پزشکی

موضوع	تعداد		
	سال ۱۳۷۳	سال ۱۳۶۸	سال ۱۳۵۷
دانشجویان گروه پزشکی	۱۰۰,۰۰۰	۴۵,۰۰۰ نفر	۲۳,۰۰۰
پزشکان متخصص	۱۷,۰۰۰	۱۱,۰۰۰	۷,۰۰۰
دانشجویان دکترای تخصصی	۵۵۳۴		
نسبت بیمار به تخت	۱/۵۹ برای هر نفر		
نسبت بیمار به پزشک	هر ۱۰۰۰ نفر		
اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی و مؤسسات وابسته	۸۴۰۰	۶۷۹۴	

جدول شماره (۴) - آمار مقایسه‌ای فعالیت‌های بهداشتی و درمانی

موضوع	سال ۱۳۷۳	سال ۱۳۶۸	سال ۱۳۵۷
تعداد بیمارستان‌ها	۷۲۴	۶۲۵	۳۵۷
تعداد تخت بیمارستانی	۹۳۸۸۲	۸۲۰۸۵	۵۶۰۰۰
تعداد کل پزشکان در سراسر کشور	۳۷۲۸۵ نفر	-	-
تعداد پزشکان شاغل در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۱۷۹۹۰ نفر	-	-
تعداد پزشکان آزاد	۱۹۲۹۵ نفر	-	-
تعداد پزشکان متخصص	۱۷,۰۰۰	۱۱,۰۰۰	۷,۰۰۰
تعداد دانشجویان در رشته‌های مختلف پزشکی (دکترای پزشکی)	۳۲,۰۰۰	۱۱,۰۰۰	۵,۱۰۰

ادامه جدول شماره (۴) - آمار مقایسه‌ای فعالیت‌های بهداشتی و درمانی

سال ۱۳۷۳	سال ۱۳۶۸	سال ۱۳۵۷	شرح
۱۰۰۰۰۰	۴۵۰۰۰	۲۲۰۰۰	تعداد دانشجویان گروه پزشکی
۹۵۳۴	-	-	تعداد پرستاران شاغل در وزارت بهداشت
۱۷۰۶۳	۱۰۹۸۲	۴۲۲۰	تعداد کل مراکز بهداشتی، درمانی شهری و روستایی و خانه‌های بهداشت
۱۰۱	۷۰	-	تعداد مراکز دیالیز
۵۴۰	۴۲۱	۵۰	تعداد عمل پیوند کلیه (تاقبل از انقلاب سال ۱۳۵۷)
۵۱۰۰	۳۱۸۱	-	تعداد بیماران دیالیزی
۲۹۵۰۰	۶۰۰	-	تامین آب آشامیدنی سالم در روستاهای کشور
۱۰۵۷۷۵ منبع	۸۵۶۵۸ منبع	-	بهبودی منابع آب آشامیدنی
۵۳۲۳۶۰	۲۰۴۵۴۴	-	کنترل مراکز تهیه، توزیع و فروش مواد غذایی
۹۵ درصد	۶۷ درصد	-	پوشش واکسیناسیون و درصد ایمن سازی
-	-	-	کودکان زیر یک سال
-	-	-	تعداد پزشکان خارجی مستقر در ایران با ملیت‌های هندی، پاکستانی، آذربایجانی و ...
۶۵۰ نفر	۲۷۰۰ نفر	-	میزان بودجه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و درصد آن نسبت به بودجه کل کشور
۱۲۳ درصد	۳۳۵ درصد	۱۰۰,۶۱۶,۴۹۰ هزار ریال	میزان مرگ و میر کودکان زیر یک سال (تولد زنده)
۳۳ نفر	۳۷ نفر	۱۲۰ نفر	میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال (تولد زنده)
۴۱ نفر	۴۴ نفر	-	کنترل رشد جمعیت با برنامه تنظیمی
۲۳ درصد	۳۲ درصد	۳/۹ درصد	تولید دارو در ایران به ریال
۲۶۰۹	۱۰۸۶	-	مصرف دارو در ایران (به عدد)
۱۲۱۸	۱۰۷۳	-	تعداد بیماران اعزامی به خارج از کشور
میلیون عدد	میلیون عدد	-	هزینه پرداخت شده به بیماران اعزامی
۷۰۵۶ نفر	۱۵۲۹۵ نفر	-	بیمه شدگان اصلی کارکنان دولت
۴۷۹۴۷۲۱۰ دلار	۷۲۲۴۱۰۹۲ دلار	-	بیمه شدگان تأمین اجتماعی
۱/۷ میلیون نفر	۱/۲ میلیون نفر	-	بیمه شدگان تحت پوشش تأمین اجتماعی
۲/۹ میلیون نفر	۲ میلیون نفر	-	
۱۷ میلیون نفر	۱۳ میلیون نفر	-	

گسترش خدمات بهداشتی: تعداد شیرخوارگاه‌ها، مهد کودک‌ها، مراکز نگهداری شبانه‌روزی کودکان بی سرپرست و باز پروری معتادان نیز پس از پیروزی انقلاب اسلامی رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است. تعداد شیرخوارگاه‌ها از ۵ واحد و با ظرفیت ۳۹۵ نفر به ۱۲ واحد با ظرفیت ۵۴۲ نفر افزایش یافته است. تعداد مهد کودک‌ها نیز از ۱۲۲۹ واحد به ۱۵۸۶ واحد و مراکز نگهداری شبانه‌روزی کودکان نیز از ۴۰ واحد به ۶۴ واحد افزایش پیدا کرده است. همچنین پس از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۱ مرکز باز پروری معتادان با ظرفیت ۴۰۰۰ نفر احداث شده است.

اشتغال

پس از گذشت سال‌های اجرای برنامه اول و در اثر تحولات اقتصادی و سازندگی و آبادانی در کشور، فرصت‌های شغلی جدیدی ایجاد شد که باعث بهبود نسبی وضعیت فوق‌گردید و تاجایی که درصد بیکاری در سال ۱۳۷۰ با حدود ۳ درصد کاهش، به ۱۱/۱ درصد رسید. با ادامه روند سازندگی و اجرای برنامه دوم توسعه، این درصد مجدداً کاهش یافته و در سال ۱۳۷۳ به حدود ۱۰ درصد رسید.

آمارها حاکی از آن است که تعداد افراد فعال جامعه در سال ۱۳۷۳ حدود ۱۵ میلیون نفر بود که حدود ۱۲ درصد از آن رازنان تشکیل می‌دادند. حدود ۹۰ درصد از این جمعیت را شاغلان و حدود ۱۰ درصد را بیکاران (جویای کار) تشکیل می‌دادند. حدود ۱۱/۶ درصد از جمعیت شاغلان و حدود ۱۶/۳ درصد جمعیت بیکاران را نیز زنان تشکیل می‌دادند.

نیرو و انرژی

ظرفیت نیروگاهی و تولید برق: ظرفیت نصب شده نیروگاه‌های کشور که در سال ۱۳۵۷ برابر با ۷۰۲۴ مگاوات بود، در سال ۱۳۷۴ به ۲۲۱۳۹ مگاوات افزایش یافت که نشانگر یک رشد ۳۰۰ درصدی است. در سال ۱۳۷۴ میزان تولید انرژی الکتریکی برابر با ۸۱۸۷۱ میلیون کیلووات ساعت بود که در مقایسه با رقم تولید سال ۱۳۵۷ (۱۷۳۶۸ میلیون کیلووات ساعت)، با ۶۴۵۰۳ میلیون کیلووات ساعت فزونی، از رشدی برابر با ۳۷۱ درصد برخوردار می‌باشد.

براساس آمار موجود، با راه‌اندازی نیروگاه‌های متعدد در سطح کشور، تولید سرانه برق با ۱۴۸ درصد افزایش در سال ۱۳۷۴ به ۱۳۵۰ کیلووات ساعت بالغ می‌شود. این در حالی است که در سال ۱۳۵۷ این رقم به ۵۴۵ کیلووات ساعت می‌رسید.

تولید گاز طبیعی: میزان تولید گاز طبیعی سبک برای مصارف داخلی و صادرات در سال ۱۳۵۷ بالغ بر ۱۲/۶ میلیارد متر مکعب بود و در سال ۱۳۷۴ با رشد متوسط ۶/۶ درصد، به ۳۷/۵ میلیارد متر مکعب افزایش یافت که رشدی بالغ بر ۲۹۷ درصد داشته است.

ظرفیت پالایشگاه‌های ایجاد شده با رشد متوسط ۹ درصد طی سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، از ۳۴ میلیون متر مکعب در روز به حدود ۱۴۶ میلیون متر مکعب در روز افزایش یافته است. براساس آمار موجود، ظرفیت پالایشگاهی ایجاد شده در بخش گاز در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۱۳۵۷، بیش از ۴۲۹ درصد رشد داشته است. به عنوان نمونه پالایشگاه گاز کنگان ظرفیت پالایش ۹۰ میلیون متر مکعب گاز را داراست. نفت و تولید فراورده‌های نفتی: متوسط نفت خام تحویلی به پالایشگاه‌های داخلی در سال ۱۳۵۷ حدود ۷۳۲ هزار بشکه در روز بود که پس از پیروزی انقلاب اسلامی طی سال‌های ۶۶-۱۳۵۷ روندی رو به کاهش داشته است. از ابتدای سال ۱۳۶۷ میزان نفت خام تحویلی به پالایشگاه‌های داخلی رو به افزایش گزارد و در پایان سال ۱۳۷۴ به حدود ۱۳۵۲ هزار بشکه در روز رسیده است.

تولید چهار فراورده اصلی نفتی در سال ۱۳۵۷، معادل ۹۶۲۹۵/۹ متر مکعب در روز بوده است که طی سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل مسائل و مشکلات خاص مربوط به جنگ تحمیلی کاهش یافته بود. با شروع برنامه اول توسعه و بازسازی و احداث ظرفیت‌های جدید پالایشگاهی، میزان تولید فراورده‌های نفتی نیز رو به افزایش نهاده و در پایان سال ۱۳۷۴ به حدود ۱۷۵۰۰۰ متر مکعب در روز رسید.

مصرف چهار فرآورده اصلی نفتی در سال ۱۳۵۷ معادل ۷۲۷۸۶/۳ متر مکعب در روز بوده که طی سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی همواره در حال رشد بوده است. البته با اجرای سیاست جدید قیمت‌گذاری فرآورده‌های نفتی، رشد مصرف این فرآورده‌ها در سال ۱۳۷۴ تا حدودی مهار شده و در پایان سال ۱۳۷۴ به حدود ۱۶۱۵۰۰ متر مکعب در روز رسید.

جدول شماره (۵) - عملکرد مقایسه‌ای وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های ۱۳۵۷ تا دهه مائة اول سال ۱۳۷۴

ده ماهه	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۶۸	۱۳۶۲	۱۳۵۷	واحد	سال
۱۳۷۴ سال							شرکت‌های تابعه وزارت نفت
							۱- شرکت ملی نفت ایران
	۱۷۰	۱۸۲/۴	۳۰۱	۱۰۱	۴۹	هزار متر	- حفاری چاه‌های نفت و گاز
	۳۵۹۴	۳۵۹۲	۳۶۴۸	۲۸۱۴	۲۷۰۹	هزار بشکه در روز	- تولید نفت خام ^۱
	۲۶۵۰	۲۶۵۰	۲۶۰۰	۲۱۲۰	۲۰۴۵	هزار بشکه در روز	- صادرات نفت خام ^۲
	۲۰۶	۲۱۲	۱۹۷/۲	۱۳۷/۲	*	میلیون متر مکعب	- تولید گاز (روزانه)
							۲- شرکت ملی گاز ایران
	۱۲۵	۹۵	۹۵	۲۸	۲۸	میلیون متر مکعب	- ظرفیت پالایش گاز طبیعی (روزانه)
	۹۷/۵	۹۴/۲	۷۹/۵	۳۹/۷	۲۱/۵	میلیون متر مکعب	- مصرف گاز طبیعی (روزانه)
	۲۵۴۷۶۸۵	۲۲۸۲۶۰۱	۱۹۶۷۹۹۴	۸۲۷۰۰۰	۲۱۵۰۰۰	واحد	- تعداد واحدهای مصرف کننده
	۲۳۵	۲۱۲	۲۰۰	۷۴	۱۶	واحد	- تعداد شهرهای مصرف کننده گاز
	۳۷۷	۵۵۸	۶۶۹	۲۵۱	۴۲۸	کیلومتر	- احداث خط لوله انتقال گاز
	۲۱۵۲	۲۵۷۱	۴۰۸۰	۳۰۱۷	۸۸۰	کیلومتر	- احداث شبکه خط لوله شهری
							۳- شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی
	۱۷۷/۴	۱۹۳/۴	۱۷۵/۵	۱۲۸/۹	۸۵	هزار متر مکعب در روز	- تولید منابع داخلی (پالایشگاه‌ها)
	۱۱/۵	۴۹/۴	۲۴	۲۸/۹	*	هزار متر مکعب در روز	- واردات فرآورده‌های نفتی ^۳
	۱۸۰/۸	۱۹۰/۸	۱۷۸/۵	۱۴۲/۵	۸۶	هزار متر مکعب در روز	- مصرف فرآورده‌های نفتی
	۲۸/۳	۰	۰	۰	*	هزار متر مکعب در روز	- صادرات فرآورده‌های نفتی
	۵۹۲۵	۵۹۲۵	۵۸۲۴	۵۲۲۰	*	هزار متر مکعب	- حجم مخازن فرآورده در سراسر کشور
							۴- شرکت ملی صنایع پتروشیمی
	۱۰۰۹۳	۱۰۳۳۹	۷۵۷۳	۵۳۵۰	*	هزار تن در سال	- ظرفیت تولیدی مجتمع‌های پتروشیمی
	۶۹۷۶	۷۲۲۴	۵۲۶۵	۸۴۴	*	هزار تن در سال	- تولید
	۱۹۲۲	۱۸۸۹	۱۹۵۳	۲۷۳	**	هزار تن در سال	- صادرات

* آمار و اطلاعات قابل دسترسی نبوده است.

** توقف به دلیل واقع شدن واحدها در مناطق جنگی

۱ و ۲- اتخاذ شده از آمار اطلاعات رسمی بولتن سالانه اوپک.

۳- واردات فرآورده بیشتر شامل نفت سفید، نفت گاز بنزین می‌باشد.

اکتشاف: از آغاز نخستین برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی کشور تا کنون (۷۵-۱۳۶۸)، افزون بر دو میلیارد بشکه نفت خام، حدود ۳-۵ میلیارد بشکه مایعات گازی و ۱۴۵ تریلیون فوت مکعب گاز طبیعی، در مجموع به ارزش ۲۵۰ میلیارد دلار کشف شده است. ارزش سرمایه گذاری در بخش اکتشاف در نخستین برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی برای تولید ۶/۶ میلیارد بشکه نفت و مایعات گازی و ۱۳۵ تریلیون فوت مکعب گاز، ۴۰۰ میلیون دلار به اضافه ۸۳ میلیارد ریال بوده است.

ارتباطات

مخابرات: تعداد تلفن های واگذار شده در کشور از ۸۵۰,۰۰۰ شماره در سال ۱۳۵۷ به ۶,۲۰۶,۹۷۶ شماره در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است. بدین ترتیب در سال ۱۳۵۷، از هر ۴۲ شهروند ایرانی، یک نفر صاحب تلفن بود، در حالی که امروزه از هر ۱۲ شهروند ایرانی، یک نفر صاحب تلفن است.

جدول شماره (۶) - مقایسه پیشرفت فعالیت های مخابراتی

موضوع	۱۳۵۷	۱۳۶۷	۱۳۷۳	۱۳۷۴
تلفن های منصوبه	۱,۱۶۵,۶۷۷	۲,۱۰۰,۰۰۰	۵,۲۲۲,۳۹۰	۶,۲۰۶,۹۷۶
تلفن های مشغول به کار	۸۵۰,۸۰۰	۱,۸۷۹,۶۸۲	۳,۳۱۹,۹۰۰	۵,۰۹۰,۳۶۳
دفاتر روستایی	۳۱۲	۳۲۲۰	۸,۷۳۱	۱۲,۱۸۹
تلفن های همگانی شهری و راه دور	۳,۲۹۳	۱۱,۷۷۰	۳۱,۶۶۷	۵۳,۱۶۱
کانال های مایکروویو	۱۷,۱۵۸	۳۳,۳۲۷	۱۳۵,۲۵۸	۲۰۴,۴۱۷
کانال های خودکار بین شهری (S.T.D)	۵,۹۹۵	۲۰,۵۹۶	۷۱,۹۲۲	۹۴,۴۲۳
کانال های خودکار بین المللی	۳۲۹	۸۵۰	۳۱۸۵	۵۰۳۸
شهرهای دارای ارتباط بین شهری	۸۶	۳۳۸	۱۰۳۲	۱۲۵۵

صنایع مخابراتی: تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، تولید تجهیزات مخابراتی صرفاً محدود به تولید سوئیچ های الکترو مکانیکی EMD و دستگاه های تلفن رومیزی و برخی قطعات دستگاه های مخابراتی بود، اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی به خصوص از سال ۱۳۶۸ به بعد، ضمن تغییر کلی در تکنولوژی تولید تجهیزات مخابراتی، تولید تجهیزات پیشرفته به ویژه با تکنولوژی دیجیتال مورد توجه قرار گرفت. تولید این محصولات نیز به صورت گسترده در کشور آغاز شد، به گونه ای که در همین مدت، تولید ۴ میلیون پورت سوئیچ دیجیتال کم و پر ظرفیت، ۴/۵ میلیون کانال انواع ماکس دیجیتال، بیش از ۲۰ میلیون کیلومتر انواع کابل مسی و حدود ۶۲۰۰ کیلومتر انواع کابل های نوری، از جمله بارزترین فعالیت های تولیدی در بخش صنایع مخابراتی بوده است.

در شبکه مخابرات راه دور، تعداد «کانال های انتقال» و «کانال های STD» به ترتیب ۱۰ و ۱۶ برابر نسبت به سال های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی رشد داشته است. در بخش برقراری ارتباطات مخابراتی بین المللی نیز عملکرد بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نشانگر یک رشد ۹۰۰ درصدی است.

پست: تعداد واحدهای پستی شهری و روستایی در سال ۱۳۵۷ به ترتیب برابر ۳۵۶ و ۱۸۰۷ واحد بوده

است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان سال ۱۳۷۴، تعداد ۱۰۳۸ واحد شهری و ۴۹۱۲ واحد روستایی ایجاد شده که به ترتیب رشدی معادل ۱۴ و ۷ برابر را داشته است. از سوی دیگر، در حالی که در پایان سال ۱۳۵۷ به ازای هر ۱۶۱۸۰ نفر، یک واحد پستی در محدوده جغرافیایی ۷۶۲ کیلومتر مربعی وجود داشته، در سال ۱۳۷۴ به ازای هر ۷۶۱۸ نفر در یک محدوده ۲۰۰ کیلومتر مربعی یک واحد پستی دایر می‌باشد.

جدول شماره (۷) - مقایسه توسعه و بهبود شبکه پست جمهوری اسلامی در چهار دوره متمایز

شاخص	واحد	۱۳۵۷	۱۳۶۷	۱۳۷۲	۱۳۷۳
واحدهای پست شهری	تعداد	۳۵۷	۷۲۴	۱۱۸۲	۱۴۵۴
واحدهای پست روستایی	تعداد	۱۹۵۸	۳۱۳۸	۴۷۵۷	۵۷۰۸
صندوق پستی	تعداد	۱۳۶۲۵	۲۰۱۳۵	۲۲۶۲۰	۲۳۵۲۶
مرسولات پست جابه جاشده وارده و صادره	میلیون	۳۰۵	۳۵۶	۷۰۰	—
سرویس های جدید پستی	تعداد	—	۵	۸۶	۸۹
زمان قبول تا توزیع مرسولات	ساعت	۹۵	۵۰	۳۷	۳۷
نیروی انسانی متخصص جذب شده	درصد	۰/۹	۲	۱۲	۱۳
واحدهای اتوماسیون	تعداد	—	—	۴	۲۹
طرح آژانس های پستی	تعداد	—	—	—	۳۱۷
آموزش فنی و تخصص پرسنل	نفر ساعت	—	۶۷۹۲۰۰	۱۴۳۰۰۰۰	۹۱۰۹۲۰۰

راهسازی و حمل نقل

در سال ۱۳۵۷، طول شبکه راه های کشور شامل آزاد راه ها، بزرگ راه ها، راه های اصلی، راه های فرعی، راه های روستایی و راه دسترسی، معادل ۷۰ هزار کیلومتر بوده که این مقدار بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و تا پایان سال ۱۳۷۴، به حدود ۱۱۱/۲ هزار کیلومتر افزایش یافته است. مقایسه طول شبکه راه های موجود در کشور با سال ۱۳۵۷ نشان می دهد که در پایان دوره، شبکه راه های کشور از رشدی معادل ۵۹ درصد برخوردار بوده که به طور متوسط در هر سال بیش از ۲۴۰۰ کیلومتر راه احداث شده است.

حمل و نقل جاده ای: در سال ۱۳۵۷، میزان کالا و مسافر جا به جا شده در حمل و نقل جاده ای به ترتیب معادل ۶۷ میلیون تن و ۱۶۴ میلیون نفر بوده است. این میزان در سال ۱۳۷۴ در بخش حمل کالای جاده ای به ۱۰۷ میلیون تن و در جابه جایی مسافر به ۵۸۰ میلیون نفر افزایش یافته است.

راه آهن: طول شبکه راه آهن کشور در سال ۱۳۵۷، معادل ۲۵۶۷ کیلومتر و میزان کالا و مسافر جابه جا شده توسط راه آهن در این سال، معادل ۶/۹ میلیون تن و ۵/۴ میلیون نفر بوده است. در سال ۱۳۷۴، طول خطوط آهن کشور (اعم از اصلی و فرعی) به ۵۲۲۶ کیلومتر و میزان کالا و مسافر حمل شده در این سال، به ۲۳ میلیون تن و ۹/۸ میلیون نفر بالغ شده است.

جدول شماره (۸) - مقایسه عملکرد راه آهن جمهوری اسلامی ایران

از سال (۷۳-۱۳۵۷)

ظرفیت (کیلومتر)		موضوع
۱۳۷۳	۱۳۵۷	
۲,۳۰۰,۰۰۰	۶,۹۴۲,۰۰۰	حمل بار (تن)
۱۰,۰۰۰,۰۰۰	۵,۴۱۹,۰۰۰	حمل مسافر (نفر)
۲۷۱,۷۷۹ متر	—	ریل گذاری

بنادر و کشتیرانی: ظرفیت بنادر بازرگانی کشور در سال ۱۳۵۷، معادل ۱۳ میلیون تن و میزان کالای تخلیه و بارگیری شده از بنادر مذکور در این سال، معادل ۱۵/۵ میلیون تن بوده است. در سال ۱۳۷۴، ظرفیت بنادر بازرگانی کشور به حدود ۲۹/۵ میلیون تن (یعنی بیش از ۲ برابر ظرفیت سال ۱۳۵۷) و میزان تخلیه و بارگیری کالا در این بنادر نیز ۱۷/۵ میلیون تن رسیده است. شایان ذکر است که تعداد کشتی های ناوگان تجاری دریایی کشور در سال ۱۳۵۷، معادل ۴۲ فروند با ظرفیتی معادل ۷۹۹ هزار تن بوده، در صورتی که در سال ۱۳۷۴، تعداد کشتی های ناوگان تجاری و دریایی کشور به ۷۰ فروند و با ظرفیتی بیش از ۲ میلیون تن بالغ شده است.

جدول شماره (۹) - وضعیت بنادر عمده تجاری کشور در سال های قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

ظرفیت اسمی بنادر (هزار تن)	مساحت انبارهای روباز (متر مربع)		مساحت انبارهای سرپوشیده (متر مربع)	تعداد اسکله	تعداد بنادر	سال
	ترمینال کانتینر	ترمینال کالاهای عمومی				
۱۰,۰۰۰	—	۱,۲۵۰,۰۰۰	۲۶۵,۳۴۵	۶۰	۶	۱۳۵۷
۱۶,۰۰۰	۵۱۰,۰۰۰	۱,۷۵۰,۰۰۰	۳۱۰,۲۰۰	۸۳	۷	۱۳۶۷
۲۹,۰۰۰	۵۲۶,۰۰۰	۲,۲۵۴,۱۰۰	۶۲۸,۴۲۶	۹۲	۸	۱۳۷۳

حمل و نقل هوایی: بر اساس آمار موجود، تا قبل از سال ۱۳۵۷، تعداد فرودگاه های عملیاتی کشور ۲۴ فرودگاه با ظرفیت پذیرش مسافری معادل ۴/۷ میلیون نفر بوده است. تعداد فرودگاه های عملیاتی کشور در سال ۱۳۷۴ به ۳۲ فرودگاه و ظرفیت پذیرش مسافر در فرودگاه ها به حدود ۱۶ میلیون نفر افزایش یافته است. تعداد فرودگاه ها و ظرفیت پذیرش مسافر در سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی نسبت به سال ۱۳۵۷، به ترتیب در حدود ۱۳۳ و ۳۴۰ درصد رشد داشته است.

شایان ذکر است که میزان مسافر جابه جا شده در سال ۱۳۵۷ در پرواز های داخلی و بین المللی، به ترتیب معادل ۲/۷ و ۱/۱ میلیون نفر بوده است. در صورتی که میزان مسافر جابه جا شده در سال ۱۳۷۴ در پرواز های داخلی و بین المللی شرکت های هواپیمایی کشور، به ترتیب معادل ۵ میلیون نفر و ۸۲۰ هزار نفر بوده است.

کشاورزی و عمران روستایی

عمران روستایی: هم اکنون بیش از ۲۶ درصد از اعتبارات عمرانی کشور به روستاها اختصاص دارد که این

میزان قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تنها ۹ درصد بوده است. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۲ هزار روستا دارای آب آشامیدنی و ۴۵۰۰ روستا دارای برق بوده و تنها ۸ هزار کیلومتر راه روستایی مناسب وجود داشت. هم اکنون بیش از ۷۰ هزار کیلومتر راه روستایی احداث و تکمیل شده، بیش از ۲۹ هزار و ۶۰۰ روستا از آب آشامیدنی سالم و بیش از ۲۹ هزار و ۵۰۰ روستا از نعمت برق برخوردار شده‌اند. در حال حاضر بیش از ۷۵ درصد جمعیت روستایی از راه، ۸۵ درصد از آب آشامیدنی و ۷۳ درصد از برق برخوردار بوده و در مجموع، ۸۵ درصد جمعیت روستایی از خدمات زیربنایی از جمله آب، برق، بهسازی و راه برخوردارند.

جهاد سازندگی در طول ۱۷ سال بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، سالانه ۳۲۵۰ کیلومتر راه ساخته، بیش از ۳/۵ برابر قبل از انقلاب به روستاها آبرسانی کرده و تنها در طول برنامه اول بیش از کل دوران رژیم گذشته، روستاهای کشور را از نعمت برق برخوردار کرده است. در برنامه اول نیز همسو با اهداف و سیاست‌های دولت، اقدام به احداث بیش از ۱۲ هزار و ۵۸۹ کیلومتر راه روستایی، عشایری و جنگلی نموده است. بیش از ۵ هزار پروژه برق رسانی و حدود ۵ هزار و ۵۰۰ پروژه آبرسانی را انجام داده و در راستای وظایف خود، ۱۵۵۴ پروژه بهسازی راطراحی یا اجرا کرده است. با توجه به این آمار، در طول برنامه اول، سالانه ۲ هزار و ۸۵۰ پروژه عمرانی در روستاهای کشور از سوی جهاد سازندگی به بهره‌برداری رسیده است.

تبصره ۸۰ قانون برنامه دوم، جهاد سازندگی را موظف نموده که جمعیت روستایی را از خدمات زیربنایی، راه، برق و بهسازی کالبدی روستاها به میزان ۱۵ درصد و از نظر آبرسانی حدود ۱۰ درصد افزایش دهد. بر همین اساس، در طول برنامه دوم بیش از ۱۲ هزار کیلومتر راه روستایی بهسازی و روکش آسفالت شده بیش از ۹ هزار کیلومتر راه روستایی احداث و یا تکمیل خواهد شد. همچنین حدود ۱۳ هزار روستا از برق، ۵۸۰۰ روستا از آب آشامیدنی بهره‌مند شده و در ۲۵۶۰ روستا، طرح‌های بهسازی اجرا خواهد شد. در کنار این ارقام، بیش از ۵ هزار شبکه آب آشامیدنی در روستاها توسعه و بازسازی شده و ۲۰۰ هزار فرصت شغلی جدید در صنایع دستی و فرش و سایر صنایع تبدیلی روستایی ایجاد خواهد شد.

جدول شماره (۱۰) - عملکرد وزارت جهاد سازندگی در زیر بخش‌های عمرانی روستایی

در مقایسه با قبل از پیروزی انقلاب اسلامی

عنوان	واحد	قبل از انقلاب	عملکرد جهاد سازندگی بعد از انقلاب					
			جمع	۱۳۷۳	۷۲-۱۳۶۸	۶۷-۱۳۵۸		
راه روستایی	کیلومتر	۸۰۰۰	۲۵۰۰۰	۸۲۴۹	۱۹۰۰	۳۵۱۴۹	۵۸۱۳۱	۱۳۷۴
	کیلومتر	-	۶۴۲۸	۷۶۱۶	۲۲۰۰	۱۶۲۲۴	۱۶۲۲۴	۲۵۰۰
آبرسانی	روستا	۸۳۰۰	۱۱۴۲۸	۴۸۳۲	۱۱۰۰	۱۷۳۶۰	۲۹۵۸۰	۱۷۵۰
برق رسانی	روستا	۴۵۰۰	۹۰۵۰	۵۱۵۸	۱۲۰۰	۱۵۴۰۸	۲۸۶۰۸	۲۶۳۰
بهسازی روستاها	تهیه طرح‌های	-	۳	۶۳۷	۱۰۰	۷۴۰	۷۴۰	۴۱۲
	اجرای طرح‌های بهسازی	-	-	۷۱۴	۱۰۰	۸۱۴	۸۱۴	۴۱۲

سطح زیر کشت محصولات کشاورزی: سطح زیر کشت آبی کشور از ۵ میلیون هکتار در سال ۱۳۵۷، به ۷/۵ میلیون هکتار در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته که تحول عظیمی در گسترش ظرفیت‌های تولیدی بخش

کشاورزی محسوب می‌شود. بر اساس آمار موجود، سطح زیر کشت گندم در سال ۱۳۵۷، تنها ۴۸۴۴ هزار هکتار بود که با رشد سالانه‌ای معادل ۳/۷ درصد، به ۶۷۸۱ هزار هکتار در سال ۱۳۷۳ بالغ شده، به طوری که تولید گندم در سال ۱۳۷۳ بالغ بر ۱۱ میلیون تن شده است.

در خصوص تولید سبزی و صیفی و میوه نیز میزان تولید این محصولات که در سال ۱۳۵۷ حدود ۱۰ میلیون تن بود، در سال ۱۳۷۳ به ۲۲ میلیون تن افزایش یافته است. از ۵۱ میلیون هکتار اراضی مستعد کشاورزی در کشور در شرایط فعلی، حدود ۲۰ میلیون هکتار در چرخه تولید قرار دارد. همچنین از ۷۱ میلیارد متر مکعب آب در اختیار بخش کشاورزی، به لحاظ پایین بردن راندمان آبیاری، حدود ۳۲ درصد یعنی ۲۳ میلیارد متر مکعب مورد استفاده قرار می‌گیرد و مابقی از دسترس خارج می‌شود.

تولیدات دامی: بر اساس آمار موجود، میزان تولید گوشت قرمز در سال ۱۳۵۷ برابر با ۵۸۷ هزار تن بوده است. این رقم در سال ۱۳۷۳ به ۶۵۸ هزار تن افزایش یافته که به طور متوسط سالانه ۰/۷ درصد رشد داشته است. تولید گوشت مرغ نیز که در سال ۱۳۵۷ حدود ۱۶۰ هزار تن بود، در سال ۱۳۷۳ به ۶۱۳ هزار تن در سال افزایش یافته که از رشدی معادل ۸/۲ درصد در سال برخوردار بوده است. میزان تولید تخم مرغ نیز در آخرین سال‌های رژیم گذشته ۱۶۰ هزار تن بوده که به ۴۶۶ هزار تن در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته و سالانه ۶/۵ درصد رشد داشته است. تولید شیر نیز با رشد سالانه ۳/۲ درصد، از ۲۶۲۰ هزار تن در سال ۱۳۵۶، به ۴۴۵۰ هزار تن در سال ۱۳۷۳ بالغ شده است.

تولید آبزیان و افزایش صید: تولید ماهی که در سال ۱۳۵۷ تنها ۱۵ هزار تن بود، در سال ۱۳۷۳ با رشد سالانه‌ای معادل ۲۰/۴ درصد، به ۲۵۱ هزار تن در سال بالغ گردید، یعنی میزان تولید ماهی بر اساس یک مقایسه آماری، حدود ۲۳۴۰ درصد رشد نشان می‌دهد.

مسکن و شهرسازی

گسترش شبکه‌های عمرانی: تا پایان سال ۱۳۵۷ در مجموع، ۱۶ میلیون نفر از جمعیت شهری کشور تحت پوشش شبکه آب آشامیدنی شهری قرار داشتند و حدود ۱,۸۸۰,۰۰۰ انشعاب آب شهری به شهروندان واگذار شده بود. طبق آخرین آمار، تا پایان سال ۱۳۷۴ مجموعاً ۶ میلیون انشعاب آب شهری ایجاد شده و ۳۳ میلیون نفر تحت پوشش شبکه آب آشامیدنی شهری قرار گرفته‌اند که افزایش ۴/۲ میلیون انشعاب واگذار شده و دو برابر شدن جمعیت تحت پوشش را نشان می‌دهد. بر همین اساس، پس از پیروزی انقلاب اسلامی در هر سال ۱ میلیون نفر به استفاده کنندگان از شبکه آب شهری پیوسته‌اند. تعداد طرح‌های توسعه شهری اعم از طرح‌های هادی و جامع، تا پایان سال ۱۳۵۷، تنها ۴۰۰ طرح بوده است. در حالی که طی سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۴، نزدیک به ۸۷۰ طرح توسعه شهری جامع و هادی به تصویب رسیده است. در حال حاضر، افزایش نسبت شهرهای دارای طرح توسعه شهری به کل شهرهای کشور، ۸۰ درصد می‌باشد. همچنین تعداد انشعابات آب شهری ۶ میلیون رشته و تعداد انشعاب فاضلاب شهری ۶۵۸۰۰۰ رشته است.

در حال حاضر، سطح سرانه فضای سبز شهری ۸/۸ متر مربع و سهم حمل و نقل عمومی از کل سفرهای درون شهری، ۵۸ درصد است. همچنین سرانه سرمایه‌گذاری در امور آموزش کارکنان خدمات ۲۲۰۰۰ ریال می‌باشد.

گسترش واحدهای مسکونی: بر اساس آمارهای سرشماری سال ۱۳۵۵، تعداد جمعیت و خانوارها در کل

کشور به ترتیب برابر با ۳۳/۷ میلیون و ۶/۷ میلیون نفر بوده و تعداد واحدهای مسکونی برابر با ۵/۳ میلیون و در سطوح شهری و روستایی ۲/۳۷ و ۲/۹۲ میلیون واحد بوده است. بر این اساس، کمبود مسکن در کل کشور بالغ بر ۲۶ درصد (در مناطق شهری ۳۷ درصد و در مناطق روستایی ۱۸ درصد) بوده است.

بر اساس آمار سال ۱۳۵۵، تنها ۱۵۹ واحد مسکونی برای هر هزار نفر در کشور وجود داشت. یعنی تراکم نفر در واحد مسکونی برابر با ۶/۲۹ و متوسط اتاق در هر واحد مسکونی ۳/۱۷ بوده است. همچنین در سطح کشور، ۱۰۰،۳۹۲ خانوار در چادر، ۹۴،۳۹۲ خانوار در کپر و آلونک و ۱۸۸،۰۰۰ خانوار به علت نداشتن خانه، در کارگاه ساکن بوده‌اند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به خصوص با توجه به قانون ملی شدن زمین‌های شهری و واگذاری زمین ارزان قیمت به نیازمندان واقعی، کمبودهای مسکن تا حد ۱۷ درصد در سطح ملی کاهش یافت. تعداد واحدهای مسکونی تکمیل شده از ۱۵۹ هزار در سال ۱۳۶۴ به ۲۱۰ هزار در سال ۱۳۷۳ بالغ گردیده است.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، حدود ۶۰۰ پروژه آماده سازی مسکن با مساحتی برابر ۵۶ هزار هکتار در سطح کشور در دست اجراست. هر یک از این پروژه‌ها با مساحت متوسط ۱۰۰ الی ۲۰۰ هکتار قادر به اسکان جمعیتی برابر با ۱۰ الی ۲۰ هزار نفر بوده و در مجموع، جمعیتی حدود ۱۶ الی ۱۲ میلیون نفر را در خود جای خواهد داد.

تأسیس شهرهای جدید: فعالیت‌های احداث شهرهای جدید، از جمله دیگر فعالیت‌های چشمگیر در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی است. هم‌اکنون ۱۲ شهر جدید هشتگرد، اندیشه، مهاجران، صدرا، عالی شهر، پردیس، پرند، فولاد شهر، بهارستان، مجلسی، گلپهار و سهند در دست اجرا و بهره‌برداری است. مجموع مساحت اراضی آماده سازی شده در این شهرها در حال حاضر، بالغ بر ۶۸۰۰ هکتار بوده که تا پایان برنامه دوم برآورد می‌شود بتواند حدود ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار خانوار را در خود اسکان دهد.

بخش فنی و اجرایی: اجرای ۱۴۹ پروژه بیمارستانی (اعم از جدید الاحداث، انتقالی، آموزشی و بازسازی)، ۴۷ پروژه دانشگاهی و فرهنگستان، ۶۵ پروژه اداری، فرهنگی و ورزشی و ۵ پروژه احداث کارخانه، تعدادی از طرح‌های اجرایی در این بخش است.

فرهنگ و هنر

کتاب: تعداد عناوین کتاب‌های منتشر شده در سال ۱۳۵۷ حدود ۳۰۲۷ عنوان بود، اما این رقم در سال ۱۳۷۴ به ۹۵۰۵ عنوان کتاب بالغ شد که حدود ۲۱۴ درصد رشد داشته است. تعداد کتابخانه‌ها نیز در سال ۱۳۵۷ به ۳۶۲ باب محدود می‌شد که پس از پیروزی انقلاب اسلامی این تعداد به ۶۳۵ باب در سال ۱۳۷۴ افزایش یافت، یعنی از رشدی معادل ۷۵ درصد برخوردار شد.

تعداد کتاب‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی کشور در سال ۱۳۷۴ به ۴،۸۸۳،۰۰۰ جلد افزایش یافت. این در حالی بود که تعداد کتاب‌های موجود در کتابخانه‌ها در سال ۱۳۶۷ بیش از ۱،۵۴۹،۰۰۰ جلد بوده است. بدین ترتیب سرانه استفاده از هر کتاب برای ۲۳ نفر در سال ۱۳۵۷ به سرانه هر کتاب برای ۱۲ نفر بهبود یافت. از سوی دیگر، تعداد مراجعان به کتابخانه‌های عمومی نیز که در سال ۱۳۵۷ بیش از ۵ میلیون نفر بود، در سال ۱۳۷۴ به بیش از ۱۶ میلیون نفر در سال رسیده و از رشدی معادل ۲۰۰ درصد برخوردار گردید.

مطبوعات: تعداد عناوین مطبوعات از ۸۶ عنوان در سال ۱۳۵۷ به ۴۳۷ عنوان در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته و

از رشدی بالغ بر ۴۰۰ درصد برخوردار شده است.

سینما: تعداد سینماها پس از پیروزی انقلاب اسلامی از یک رشد ۹۸ درصدی برخوردار شد، به گونه‌ای که در سال ۱۳۵۷ تنها ۱۴۵ باب سینما با گنجایش ۷۲۹۷۱ صندلی در کشور وجود داشت، اما در سال ۱۳۷۴ این تعداد به ۲۸۰ باب و با گنجایش بیش از ۱۷۱۷۲۳ صندلی افزایش یافت.

صدا و سیما: میزان تولید برنامه در شبکه‌های صدای جمهوری اسلامی در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۱۳۵۶، معادل ۲۵۴ درصد بوده است. میزان پخش برنامه از شبکه سراسری صدا نیز در این مدت رشد ۹۴ درصدی داشته است.

تولید و پخش صدای مراکز استانها نیز در مدت مشابه مزبور، به ترتیب ۱۱۰ و ۳۳ درصد رشد یافته است. در پایان سال ۱۳۷۳ و در مقایسه با سال ۱۳۷۵، پوشش شبکه اول رادیویی با ۴۲ درصد افزایش، به ۸۶/۱ درصد مساحت کل کشور رسیده و پوشش شبکه دوم رادیو حدود ۳۵۰ درصد رشد کرده و به ۶۲/۵ درصد مساحت رسیده است.

افزایش تولید و پخش اخبار و تفاسیر خبری صدا در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۱۳۵۶، معادل ۱۳۵۸ درصد می‌باشد که این عدد نشانگر گسترده‌تری برنامه‌های رادیو در طول سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی است. ایجاد رادیو پیام، صدای مراکز شهرستانی و صدای برون مرزی، از دیگر فعالیت‌ها و اقدامات صدا و سیما در خلال این سالهاست.

میزان تولید برنامه‌های سیمای جمهوری اسلامی در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۱۳۵۶، ۱۷۰ درصد رشد داشته است. بر اساس آمار موجود، پخش برنامه‌های شبکه اول و دوم سیما در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۱۳۵۶، به ترتیب معادل ۴۳۳ و ۵۷۸ درصد رشد را نشان می‌دهد. در پخش سیمای برون مرزی نیز که پس از پیروزی انقلاب اسلامی راه‌اندازی شد، بیش از ۳ هزار ساعت برنامه برای خارج از کشور پخش گردیده است. میزان تولید و پخش اخبار سیما در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۱۳۵۶، معادل ۱۱۵۸ درصد و افزایش تولید و پخش اخبار و تفاسیر خبری صدا در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال ۵۶، معادل ۱۳۵۸ درصد بوده است.

در پایان سال ۱۳۷۳ در مقایسه با سال ۱۳۷۵، پوشش شبکه اول تلویزیون با ۲۳ درصد افزایش، به ۹۲ درصد جمعیت کل کشور رسیده و میزان پوشش شبکه دوم تلویزیون و اف.ام رادیویی ۲ برابر شده است. تجهیز و راه‌اندازی شبکه‌های جدید تلویزیونی نیز در زمره فعالیت‌های عمرانی صدا و سیما در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به ویژه سال‌های اخیر محسوب می‌شود.

تربیت بدنی

تعداد ورزشکاران: تعداد ورزشکاران تحت پوشش فدراسیون‌ها و هیئت‌های ورزشی، از ۱۶۸ هزار نفر در سال ۱۳۵۷ (با ۹۳۰ درصد رشد) به ۱,۷۳۱,۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته که نشان دهنده ایجاد زمینه‌های مناسب برای جذب جوانان به ورزش است.

تعداد فضاهای ورزشی: تعداد فضاهای ورزشی سرپوشیده با ۳۶۱ درصد رشد، از ۴۷۰ مکان ورزشی در سال ۱۳۷۵، به ۲۱۶۸ مکان ورزشی در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته که نشانگر ایجاد ۱۶۹۸ مکان ورزشی جدید در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی است. تعداد فضاهای ورزشی روباز نیز با ۳۸۰ درصد رشد، از

۵۲۹ مکان در سال ۱۳۷۵ به ۲۵۳۹ مکان در سال ۱۳۷۴ رسیده است. این ارقام حاکی از ایجاد ۲۰۱۰ مکان ورزشی روباز در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی است. به این ترتیب، در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در هر ماه ۱۸ مکان ورزشی جدید ساخته شده است.

تعداد تأسیسات موجود در فضاهای ورزشی فوق، از ۴۲۰۰ باب در سال ۱۳۵۷، با رشدی معادل ۸۳ درصد، به ۷۷۰۰ باب در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته که نشان می‌دهد در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ۳۵۰۰ باب تأسیسات ورزشی جدید احداث شده و به این ترتیب، پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی در هر ماه ۱۷ باب تأسیسات ورزشی جدید به بهره‌برداری رسیده است.

فعالیت فدراسیون‌های ورزشی: اهم فعالیت‌های فدراسیون و هیئت‌های ورزشی که عمدتاً وظیفه شناخت و پرورش استعداد‌های ورزشی را بر عهده داشته و راهبر ورزش قهرمانی کشورند، شامل برگزاری کلاس‌های آموزشی، تربیت مربی و داور و برگزاری مسابقات مختلف است. افزایش تعداد فدراسیون‌های ورزشی از ۲۳ مورد در سال ۱۳۵۷ به ۳۷ مورد در سال ۱۳۷۴، نشان دهنده رشد ۱۶۰ درصدی در این بخش است. یکی از ویژگی‌های مهم فعالیت‌های ورزشی در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، استفاده بیشتر از نیروهای داخلی در زمینه مربی‌گری می‌باشد. تعداد مربیان ورزش کشور از ۲۷۰۰ نفر در سال ۱۳۵۷ به ۳۵۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ بالغ شده که در نتیجه افزایش تعداد مربیان، امکان مناسبی برای توسعه فعالیت‌های مختلف ورزشی در سطح کشور فراهم آمده است. تعداد داوران نیز از ۲۸۰۰ نفر در سال ۱۳۵۷ به ۲۰۵۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است.

ورزش در مراکز آموزشی: در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، به دلیل فقدان تشکلهای ورزشی در محیط‌های آموزشی، فعالیت‌های ورزشی مدارس به صورت پراکنده و بدون سازمان‌دهی مناسب انجام می‌شد و میزان این فعالیت‌ها به علاقه و انگیزه‌های فردی معلمان ورزش بستگی داشت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به منظور تقویت و انسجام فعالیت‌های ورزشی بخش وسیعی از جمعیت جوان کشور، کانون‌های ورزشی مدارس شکل گرفت. تعداد معلمان ورزش از ۶۸۰۰ نفر در سال ۱۳۵۷، با ۲۰۳ درصد رشد به ۲۰۶۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافت. همچنین تعداد کانون‌های ورزشی مدارس که در سال ۱۳۶۲ در حدود ۱۶۶۰ کانون بود، با ۳۰۷ درصد رشد به ۶۷۵۰ کانون در سال ۱۳۷۴ رسیده است. تعداد اعضای این کانون‌ها نیز از حدود ۵۶۹۸۰ نفر در سال ۱۳۶۲، به ۳۸۴۹۰۰ نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است. در حال حاضر، تعداد ورزشکاران دانشجو ۳۴۴ هزار نفر می‌باشد که پیش‌بینی می‌شود با تمهیدات به عمل آمده، ورزشکاران بیشتری در دانشگاه‌های تحت پوشش قرار گیرند.

ورزش بانوان: در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تشکیلات خاصی برای ورزش بانوان وجود نداشت و فعالیت‌های ورزشی این گروه در قالب فدراسیون‌ها و هیئت‌های ورزشی موجود و همراه آقایان به طور مشترک انجام می‌گرفت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی بر حسب ضرورت‌های حاکم بر فرهنگ جامعه، از سال ۱۳۶۱ کمیته‌های ورزشی بانوان در چند رشته تشکیل شد و فعالیت‌های خود را با رعایت موازین اسلامی آغاز نمود. در همین زمینه هیئت‌های ورزشی بانوان در استان‌ها نیز شکل گرفت تا امور ورزش بانوان در سطح کشور انسجام یابد. تعداد ورزشکاران تحت پوشش ورزش بانوان از حدود ۱۰۴ هزار نفر در سال ۱۳۶۲ به ۶۴۷ هزار نفر در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است. علاوه بر این، فعالیت‌های مربوط به مربی‌گری، داور و آموزش ورزشکاران زن که در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی به وسیله

آقایان صورت می‌گرفت، پس از انقلاب پیروزی انقلاب بر عهده بانوان گذاشته شد.

اعتبارات بخش ورزش: کل اعتبارات مصوب بخش تربیت بدنی و امور جوانان در سال ۱۳۵۷ در حدود ۱۳/۳ میلیارد در سال بوده که از این رقم، ۷/۲ میلیارد برای انجام امور جاری و ۶/۱ میلیارد ریال برای اجرای عملیات عمرانی در نظر گرفته شده بود. در سال ۱۳۷۴، کل اعتبارات بخش مذکور به حدود ۳۹۲/۷ میلیارد ریال افزایش یافته که نسبت به اعتبارات سال ۱۳۵۷ حدود ۲۸۵۳ درصد رشد داشته است. از کل اعتبارات سال ۱۳۷۴، مبلغ ۱۱۷/۷ میلیارد ریال مربوط به امور جاری و ۲۷۵ میلیارد ریال دیگر برای اجرای عملیات عمرانی اختصاص یافته که در مقایسه با اعتبارات سال ۱۳۵۷، در قسمت جاری ۱۵۳۵ درصد و در قسمت عمرانی ۴۴۰۸ درصد افزایش نشان می‌دهد.

صنعت و معدن

صنایع سبک: ظرفیت تولید کریستال ملامین، مس آند و کاتد، آهک هیدراته، کنسانتره مس، تولید گندله، آهن اسفنجی، ورق فولادی و ... که تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی جزء کالاهای وارداتی کشور به شمار می‌رفت، در سال ۱۳۷۳ به ترتیب به ۱۲، ۳۱۶، ۱۵۰، ۴۴۶، ۹۵۰۰، ۵۵۰۰ و ۳۴۰۰ هزار تن بالغ گردید. میزان تولید سیمان نیز با ۲۱/۹۷ درصد رشد نسبت به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، به ۱۸۰۸۹ هزار تن در سال ۱۳۷۳ افزایش یافت. در بخش مواد غذایی نیز صنعت، از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده است. در سال ۱۳۷۳ ظرفیت تولید شکر ۱۱۲۰ هزار تن، ظرفیت تولید کنسرو ۶۰ میلیون قوطی، ظرفیت تولید شیر و پنیر پاستوریزه به ترتیب ۱۰۵۹ هزار تن و ۳۶ هزار تن افزایش یافته است.

پتروشیمی: بر اساس آمار موجود، حجم محصولات تولیدی صنعت پتروشیمی تا سال ۱۳۷۲، معادل ۴۳۶۹۰ هزار تن بوده و طی همین مدت بیش از ۵۰۰ میلیون دلار درآمد ارزی عاید کشور کرده است. هم‌اکنون صنعت پتروشیمی در کشور جایگاه برجسته و در خور توجهی یافته است. پتروشیمی اراک، خراسان، اصفهان، تبریز، بندر امام و چندین نمونه قابل طرح دیگر در این صنعت، به کوشش والای متخصصان ایرانی راه‌اندازی شده و از آنها بهره‌برداری می‌شود. تولیدات پتروشیمی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی کمتر از ۲ میلیون تن بود در حالی که در سال ۱۳۷۴ ظرفیت تولیدات پتروشیمی در کشور به بیش از ۱۰ میلیون تن بالغ شده است.

صنایع سنگین: میزان تولید تراکتور با ۳۰۰ درصد رشد، از ۱۰ هزار دستگاه در سال ۱۳۵۷ به ۴۰ هزار دستگاه در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، کشور در زمینه تولید فولاد نیز به درخشش خاصی دست یافت، به گونه‌ای که ظرفیت تولید فولاد خام در سال ۱۳۷۳ به ۶۵۶۰ هزار تن رسید که نسبت به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی (۹۱۰ هزار تن)، از رشد بیش از ۶۲۰ درصدی برخوردار بوده است. ایران تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی واردکننده خودروی سنگین به شمار می‌رفت و هیچ‌گونه خودروی سنگینی در کشور تولید نمی‌شد، اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی ۵ هزار دستگاه خودروی سنگین در کشور تولید شده است.

تولید مواد معدنی: میزان تولید کنسانتره سرب و روی زغال سنگ و آلومینیوم به ترتیب پس از پیروزی انقلاب اسلامی و در سال ۱۳۷۳ به ۱۵۵، ۱۲۰۰ و ۱۲۰ هزار تن افزایش یافت که به ترتیب از رشدی معادل ۱۱۸، ۱۴۰ و ۱۶۶ درصد برخوردار بوده است.

تولید فلزات: واحدهای تحت پوشش وزارت معادن و فلزات طی دوره یازده ماهه سال ۱۳۷۴ توانستند بیش از ۳/۹ میلیون تن محصولات فولادی قابل فروش تولید کنند. بیش از ۱۰۳ هزار تن آلومینیوم مذاب و بیش از ۱۰۶ هزار تن ریخته گری آلومینیوم، حاصل فعالیت های شرکت سهامی آلومینیوم ایران طی دوره یازده ماهه سال ۱۳۷۴ بوده است. شرکت ملی صنایع مس ایران نیز طی این دوره بیش از ۱۱/۳ میلیون تن سنگ مس استخراج کرده است. شرکت طلای ایران در این دوره بیش از ۲۵۳ کیلوگرم تولید نموده و شرکت فرآوری مواد معدنی نیز در دوره مزبور حدود ۲۱۴۲ تن ورق روی کاتدی تولید کرده است.

میزان ارزبری تولید هر تن فولاد با ۵۸ درصد کاهش، از ۱۸۷ دلار در سال ۱۳۶۸ به ۸۹ دلار در سال جاری رسیده است. ارزش افزوده فولاد در صنعت کشور نیز از ۵/۴ درصد در سال ۱۳۶۸ به ۱۰ درصد در سال ۱۳۷۴ افزایش یافت.

جدول شماره (۱۱) - ترکیب طرح های مهم راه اندازی شده در

خلال سال های (۷۳ - ۱۳۶۸)

صنایع	۱۳۶۸-۷۲	۱۳۷۳	جمع کل
غذایی و دارویی	۸۱	۳۱	۱۱۲
نساجی و چرم	۴۳	۲۱	۶۴
شیمیایی و سلولزی	۲۸	۱۷	۴۵
کانی و غیر فلزی	۳۷	۲۰	۵۷
فلزی	۳۱	۷	۳۸
برق و الکترونیک	۱۲	۵	۱۷
ماشین سازی و ساخت تجهیزات	۳۳	۶	۳۹
خودرو و نیروی محرکه و ریخته گری	۶۸	۷	۷۵
جمع کل	۳۳۳	۱۱۴	۴۴۷

امور اقتصادی و بازرگانی

بازرگانی داخلی: به منظور ذخیره سازی و نگهداری گندم به عنوان یک کالای استراتژیک در کشور، پس از پیروزی انقلاب اسلامی توجه ویژه ای به ساخت سیلو و تأسیسات ذخیره سازی گندم صورت گرفت. در مقایسه سالهای ۱۳۱۴ تا پیروزی انقلاب اسلامی و بعد از آن، ملاحظه می شود که طی ۳۹ سال قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، حجم کل سیلوهای ساخته شده ۱۲۱۴ هزار تن بود که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و طی سال های ۱۳۶۱ تا ۱۳۷۴، کل سیلوهای ساخته شده به ۱۰۵۰ هزار تن می رسد. یعنی طی ۱۳ سال، جمعاً ۱۰۵۰ هزار تن سیلو با قطع وابستگی ساخت سیلوهای بتنی به خارج از کشور، توسط جهادگران ایرانی احداث شده است. به این ترتیب، پس از پیروزی انقلاب اسلامی به طور متوسط در هر سال ۸۰ هزار تن به ظرفیت سیلوهای کشور افزوده شده و این در حالی است که قبل از استقرار نظام جمهوری اسلامی به طور متوسط در هر سال، تنها ۲۸ هزار تن در بخش سیلو ظرفیت سازی شده بود.

بازرگانی خارجی: میزان صادرات غیر نفتی کشور تا سال ۱۳۵۵، تنها ۷۹۲،۴۰۸ تن به ارزش ۳۸ میلیارد ریال

بود که در سال ۱۳۷۳ با رشد وزنی ۷,۴۵۴,۰۹۹ تن به ارزش ۸,۳۱۲,۷۵۱ میلیون ریال (بیش از ۸۳۱۲ میلیارد ریال) افزایش یافته است، یعنی ارزش صادرات غیر نفتی کشور بعد از پیروزی انقلاب اسلامی از رشد بیش از ۲۱۸ برابری برخوردار گردیده است. به این ترتیب، سهم هر ایرانی از صادرات غیر نفتی از ۱۰۵۵ ریال در سال ۱۳۵۷ به ۱۳۸,۵۳۳ ریال در سال ۱۳۷۳ رسیده است. این در حالی است که ارزش واردات در سال ۱۳۷۳ تنها دو برابر سال ۱۳۵۵ بوده است.

بازسازی

طی سال‌های بازسازی مناطق جنگی، از مجموع ۳۴۵۶۳۰ واحد مسکونی تخریب شده بازبینایی بالغ بر ۳,۶۲۹,۱۵۰ متر مربع تا پایان سال ۱۳۷۳، کار بازسازی ۲۸۲,۴۹۵ واحد بازبینای ۲,۹۶۶,۱۹۷ متر مربع به اتمام رسید. همچنین به منظور تأمین حداقل مسکن برای مهاجران بی سرپرست در مناطق جنگزده کشور، ساخت ۲۵۰۰ واحد مسکونی در سال ۱۳۷۱ آغاز شده و در سال ۱۳۷۴ به ۴۰۰ واحد مسکونی افزایش یافت. بر پایه آمارهای موجود ستاد بازسازی کشور، تا پایان سال ۱۳۷۳، کار برق رسانی به کلیه شهرهای جنگزده و ۳۸۰ روستای مناطق مذکور به اتمام رسیده و ۱۵۷۴ کیلومتر شبکه فشار متوسط و ۹۷۲ کیلومتر شبکه فشار ضعیف برق احداث شده است.

در بخش کشاورزی و نخیلات نیز ۸۰ درصد مناطق جنگزده تا پایان سال ۱۳۷۳ احیا و بازسازی شده و بالغ بر ۹۵ درصد اراضی مناطق جنگزده پس از پاکسازی و اصلاح شبکه‌های آب رسانی در اختیار کشاورزان قرار گرفت. برابر آمار موجود، از سال ۱۳۶۹ تا پایان سال ۱۳۷۳، بیش از ۱۹۱ هزار خانوار با جمعیتی بالغ بر ۹۵۸۰۰۰ نفر به مناطق مذکور بازگشته‌اند.

فصل هفتم - جمهوری اسلامی ایران از نگاه بیگانگان

«ایران ۹۷ - ۱۹۹۵»، گزارش سالانه‌ای است که «بیزینس مونیتور اینترنشنال» (BMI) در مورد ساختار حکومت، اقتصاد، فضای فعالیت اقتصادی، کشاورزی و خدمات جمهوری اسلامی ایران تهیه نموده و تحولات کشورمان را تا سال ۱۳۷۶ پیش بینی کرده است. اگر چه صحت اطلاعات و دقت تحلیل‌های این گزارش در بسیاری از مواد خالی از لغزش و خطا نیست، ولی به دلیل آشنایی بیشتر با دیدگاه‌های مؤسسات پژوهشی شناخته شده بین‌المللی و محیط پیرامون در مورد نظام جمهوری اسلامی، نگاهی اجمالی به این پیش‌بینی‌ها می‌افکنیم.

چشم انداز سیاست داخلی

ایران؛ با ثبات‌ترین کشور خاورمیانه: رژیم اسلامی ایران که نظم سیاسی در آن به استواری ریشه کرده است، محصول انقلاب ۱۳۷۵ است؛ فرایندی که از پشتیبانی مردمی بخش وسیعی از جامعه ایرانی برخوردار بود. نظم دینی که خلأ بعد از انقلاب را پر کرد، از خارج به کشور تحمیل نشد، بلکه از سنت‌های عمیق داخلی سرچشمه گرفت. گروه‌های تبعیدی مخالف رژیم، پراکنده تر و ضعیف‌تر از آنند که بتوانند قدرت را قبضه کنند. از این لحاظ، ایران یکی از با ثبات‌ترین کشورهای خاورمیانه است.

انتخابات ریاست جمهوری آینده: انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۹۹۷ می تواند فرصتی را برای تغییر افراد در رأس هرم قدرت پدید آورد. داوطلبان مقام ریاست جمهوری آینده به احتمال زیاد از چهره های سرشناس و پر نفوذ کنونی خواهند بود. هر چند رئیس جمهور انتخاب شده از میان این داوطلبان - به اندازه رئیس جمهور فعلی - طرفدار سرسخت اصلاحات بازار آزاد نخواهد بود، اما خنثی کردن تغییرات از سال ۱۹۸۹ به بعد و وارونه کردن جریان اصلاحات نیز بعید به نظر می آید. حرکت ایران به سوی اقتصاد بازار آزادتر شاید روند کندتری بیابد، ولی احتمال نمی رود متوقف گردد.

چشم انداز سیاست خارجی

روابط با کشورهای همسایه: روابط ایران با کشورهای همسایه و اغلب کشورهای OECD طی دوره مورد بحث با آهنگی کند عادی خواهد شد. اولویت های سیاستگذاری خارجی ایران با سایر کشورهای OECD در آینده نیز حول محور بدهی ها دور خواهد زد و بانک مرکزی تلاش خواهد کرد طبق برنامه زمان بندی شده، تا سال ۲۰۰۰ این وام ها را باز پرداخت کند.

اولویت های کلیدی: اولویت های کلیدی ایران، منطقه خلیج فارس و آسیاست. در مرزهای شمالی کشور، جابه جایی های اقتصادی و اختلاف های مرزی میان جمهوری های شوروی سابق، تهدید بلند مدتی را از نظر ورود سیل آوارگان و مسائل امنیتی متوجه ایران خواهد کرد. دولت به پیشبرد همکاری اقتصادی با کشورهای مستقل مشترک المنافع راغب است و می خواهد بدین ترتیب از تهدید مزبور جلوگیری به عمل آورد. تلاش به منظور برقراری ارتباط از طریق راه آهن با پاکستان و ترکمنستان، موجب ارتباط ایران در شرق با چین و در غرب با اروپا از طریق ترکیه خواهد شد و توان ایران را به عنوان یک کشور حیاتی ماورای آسیایی در میان مدت افزایش خواهد داد.

دولت قدرتمند منطقه ای: در سال های اخیر، رژیم اسلامی ایران خواست خود را در مورد ایفای نقش یک دولت قدرتمند منطقه ای در خلیج فارس زنده کرده است. علت این امر، تأکید فزاینده ایران بر حاکمیت خویش بر سه جزیره در دهانه تنگه هرمز می باشد که مورد اختلاف با امارات متحده عربی است.

چشم انداز اقتصاد کلان

قیمت نفت: پیش بینی می شود قیمت نفت در سال ۱۹۹۶ به دلیل رشد تقاضا در حد متوسط ۲ تا ۳ درصد، افزایش یابد. در این صورت اگر ایران بتواند مصرف داخلی را محدود کند، درآمد حدود ۱۴ میلیارد دلاری برای سال ۱۳۷۵ متصور خواهد بود. ایران در برنامه پنج ساله دوم، سالانه ۱۴ میلیارد دلار درآمد متوسط را پیش بینی کرده و به طور قطع از نظر کسب این درآمد، متکی به قیمت جهانی نفت خواهد بود. این قیمت ها درآمد کافی را برای سرمایه گذاری برنامه ریزی شده فراهم خواهد کرد.

رشد اقتصادی: رشد اقتصادی کشورهای OECD در سال ۱۹۹۵ برابر ۳/۱ درصد بوده و این رشد در سال ۱۹۹۶ نیز ادامه خواهد یافت، اما در سال ۱۹۹۷ به ۲/۸ درصد کاهش می یابد. صادرات ایران هنوز هم هیدرو کربن خواهد بود. بنابراین، از روند رشد جهانی نصیبی نخواهد برد، مگر آن که این رشد بر تقاضای مؤثر انرژی در سطح جهانی تأثیر گذارد. سیاست دولت، از دیاد هر چه بیشتر صادرات غیر نفتی است، اما در این مورد قدری سردرگمی و تضاد وجود دارد؛ بدین معنی که از یک سو دولت ایران در آوریل ۱۹۹۵ نرخ ارز

وارداتی را دو برابر کرده و از سوی دیگر، صدوز کالاهای غیر نفتی را موکول به مازاد بر مصرف داخلی نموده است.

بازپرداخت بدهی‌ها: نرخ بهره بازپرداخت بدهی‌ها در سال ۱۹۹۵ افزایش یافته و در خلال دوره مورد بحث به ۶/۵ تا ۷ درصد می‌رسد و با این افزایش هزینه خدمات، بدهی ایران باز هم افزایش خواهد یافت و در سال ۱۹۹۶ به ۴/۴ میلیارد دلار خواهد رسید. این نرخ‌های بالا احتمالاً ایران را وادار به اخذ یک وام موقت و یا تنظیم برنامه مجددی برای بازپرداخت آنها خواهد نمود.

چشم انداز اقتصادی

تولید ناخالص داخلی: تولید ناخالص داخلی، اندکی افزایش یافته و به میانگین ۲/۴ درصد در خلال سال‌های ۹۷-۱۹۹۵ خواهد رسید. رشد واقعی تولید ناخالص داخلی در این دوره، تقریباً با رشد جمعیت برابری می‌کند.

افزایش قیمت‌ها: قیمت‌های عمده فروشی، سالانه بیش از ۵۰ درصد افزایش یافته و بر قیمت کالاهای مصرفی نیز هر سال ۴۵ تا ۵۰ درصد افزوده می‌شود. تحمیل سوبسیدها بر خزانه دولت، همراه با نرخ رشد نسبتاً پایین، موجب سیر نزولی قیمت ریال خواهد شد.

درآمد صادراتی: درآمد صادراتی ایران وابسته به فروش نفت بوده و افزایش قیمت جهانی نفت، مشکلی را برای ایران حل نخواهد کرد؛ چراکه هم زمان بر میزان مصرف داخلی نفت افزوده شده و از میزان صدوز آن کاسته خواهد شد. صادرات غیر نفتی در اثر تشویق دولت افزایش یافته، ولی اعمال محدودیت‌های مداوم در صدوز کالاهای دارای ارزش افزوده، مانعی در راه افزایش صادرات به وجود خواهد آورد. انتظار می‌رود مجموع درآمد سالانه حاصل از صادرات در دوره مورد پیش بینی ۱۸ تا ۱۸/۳ میلیارد گردد.

بازپرداخت بدهی‌ها: علی‌رغم گشایش مجدد اعتبار صادراتی برای کشورهای OECD و افزایش جهانی قیمت نفت، دولت ایران ناچار خواهد بود حداقل تا سال ۱۹۹۷ ارزش واردات را پایین‌تر از ۱۳ میلیارد دلار نگاه دارد تا بتواند به تعهدات خود مبنی بر بازپرداخت بدهی‌های خارجی - که سالانه ۵ تا ۱۰ درصد کاهش می‌یابد - عمل کند.

محدودیت واردات: بر اساس ترتیباتی که برای بازپرداخت بدهی‌های خارجی ایران در نظر گرفته شده، بناسبت ایران بخش عمده این بدهی‌ها (۲۰ تا ۲۵ درصد درآمد نفت صادراتی) را در فاصله سال‌های ۹۸-۱۹۹۶ بپردازد. ایران در نظر ندارد برای بازپرداخت این بدهی‌ها مهلت جدیدی بخواند، اما توانایی بانک مرکزی در انجام تعهدات، به نوسان‌های قیمت جهانی نفت و توفیق دولت در محدود کردن واردات بستگی دارد.

کسری حساب جاری: حساب جاری ایران در واقع، بازتاب وضعیت پرداخت اصل و فرع بدهی‌های خارجی کشور است. دشوارترین سال برای ایران، سال ۱۹۹۷ خواهد بود که این کشور با ۴۵۰ میلیون دلار کسری حساب جاری روبه‌رو می‌گردد. در این سال ممکن است ایران با اخذ یک وام موقت خارجی موافقت کند و یا با جلب نظر مجلس و کاهش میزان ذخایر، یک باز دیگر مهلت بازپرداخت وام‌ها را تمدید نماید. مشارکت شرکت‌های خارجی در طرح‌های اقتصادی: همگام با افزایش نیاز ایران به کمک خارجی و انتقال تکنولوژی، به نظر می‌رسد تمایل مقام‌های دولتی نسبت به مشارکت خارجی در اقتصاد بیشتر شود. دولت

می‌کوشد محدودیت‌های رسمی در مشارکت خارجی‌ان در طرح‌های اقتصادی مشترک را که تا سطح ۴۹ درصد مجاز است، از میان بردارد و برای شرکت‌های خارجی که در ایران فعالیت می‌کنند، بخشودگی‌های مالیاتی در نظر بگیرد.

از سر گرفته شدن خصوصی‌سازی: دولت، سیاست صنعتی را با هدف احیای بخش صنعت به موازات تجدید نظر در قوانین برنامه خصوصی سازی ثروت تدوین کرده است. بار دیگر شرکت‌های دولتی برای فروش عرضه شده و طوری ترتیب داده می‌شود که اقشار محروم نیز بتوانند در خرید آنها شرکت کنند. کنترل قیمت‌ها در مورد طیف وسیعی از اقلام در سرتاسر دوره مورد پیش‌بینی ادامه خواهد یافت، هر چند انتظار می‌رود سوبسید دولتی از قیمت داخلی فرآورده‌های نفتی حذف شود. بعضی از طرح‌های زیر بنایی به ویژه در بخش‌های نیرو و هیدرو کربن که اهمیت استراتژیک دارند، ادامه می‌یابد، اما به نظر می‌رسد مجلس تمایلی به صرف هزینه عظیم برای طرح‌های جنینی ندارد، مگر این‌که بدهی‌های سنگین خارجی تحت کنترل درآید. بازارهای سرمایه نیز در حالت جنینی باقی خواهد ماند.

حمایت از بخش کشاورزی: دولت در برنامه پنج ساله متعهد شده است که از قیمت بالای کاهای کشاورزی، دسترسی کشاورزان به نرخ‌های ترجیحی ارز برای وارد کردن ماشین‌های کشاورزی و اعطای سوبسید برای مواد اولیه مورد نیاز این بخش، همچنان حمایت کند. انتظار می‌رود توزیع داخلی و خارجی بهبود یافته و فرصت‌های جدیدی برای جایگزینی واردات و توسعه صادرات فراهم آید. رشد سالانه کشاورزی در دوره مورد پیش‌بینی ۶ تا ۸ درصد خواهد بود.

صنعت پتروشیمی: چندین پالایشگاه و کارخانه پتروشیمی در حال احداث یا توسعه بوده و در نظر است که حدود یک سوم تولید این کارخانه‌ها صادر گردد. در سال ۱۳۷۳ ظرفیت تولید کارخانه‌ها و پالایشگاه‌های موجود ۷/۵ میلیون تن بوده و در سال ۱۳۷۴ به ۹ میلیون تن رسیده و پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۷۹ به ۱۴/۵ میلیون تن برسد. چشم انداز این صنعت خوب است.

چشم انداز میان مدت و بلند مدت

وضعیت اقتصادی: چشم انداز تا سال ۲۰۰۰ تا حد زیادی از الگوهای تدوین شده در برنامه پنج ساله دوم پیروی خواهد کرد. هر چند رئیس جمهور بعدی در سال ۱۹۹۷ انتخاب خواهد شد، در صورت عدم تغییر اصول سیاست‌گذاری اقتصادی جاری، از منابع انسانی داخلی استفاده گسترده‌تری به عمل خواهد آمد، خصوصی سازی از سر گرفته می‌شود، اجناس صادراتی از کیفیت بهتری برخوردار می‌شود و در آخرین سال دهه ۱۹۹۰، رشد تولید ناخالص داخلی افزایش یافته و به ۳ درصد می‌رسد که اندکی از رشد جمعیت جلوتر خواهد بود. انتظار می‌رود دولت، سیاست کنترل قیمت‌ها را به عنوان بخشی از استراتژی میان مدت خویش و به منظور مهار تورم ادامه دهد، اما از دیاد نقدینگی بر اثر سوبسیدها همراه با کاهش بیشتر ارزش ریال در بازار آزاد، بر فشارهای توزیعی خواهد افزود.

تهدیدات خارجی: با در نظر گرفتن تنش‌های اساسی در خاورمیانه و آینده نامطمئن مذاکرات صلح منطقه‌ای، هر نوع پیش‌بینی بلندمدت سیاسی یا اقتصادی بارگه‌ای از تأمل و اما و اگر همراه است. خطرناک‌ترین تهدید خارجی امنیت ایران از ناحیه عراق است. دولت ایران سعی می‌کند از رویا رویی نظامی با امارات اجتناب ورزد؛ چراکه در صورت بروز درگیری منطقه‌ای، حضور آمریکا و احتمالاً انگلستان در خلیج فارس تشدید

خواهد شد. هر نوع تلاش امریکا یا هر قدرت خارجی دیگر به منظور بی ثبات کردن رژیم اسلامی، موجب اتحاد کشور در پشت سر رهبری و به تأخیر افتادن تعدیل‌هایی در رفتار رژیم خواهد شد. غلبهٔ مصلحت‌گرایی بر ایدئولوژی: سیاست‌گذاری بلند مدت اقتصادی به احتمال زیاد در قالب برنامه‌ریزی توسعه پنج‌ساله ادامه یافته و خود کفایی و جایگزینی واردات، از هدف‌های کلیدی خواهد بود. انتظار می‌رود مشارکت خارجی در اقتصاد به ویژه در بخش هیدروکربن‌ها افزایش یابد. رشد بلند مدت به توسعه صنایع غیر نفتی بستگی دارد. مشکلات مربوط به ازدیاد جمعیت از قبیل کمبود مسکن، مراقبت‌های بهداشتی، افزایش جمعیت شهرها و ایجاد اشتغال، حادث‌تر شده‌اند. تقاضاهای یک جمعیت تحصیل‌کرده، موجب شتابگیری عقب‌نشینی روحانیت از قدرت اجرایی خواهد شد؛ چراکه ایرانی‌ها خواهان کارایی بیشتر و ایدئولوژی کمتر در زندگی روزمره خواهند بود. تقاضای فزاینده برای کالاهای مصرفی همراه با بهبود تدریجی در سطح زندگی، اثرات منفی خود را بر حساب‌های جاری کشور باقی خواهد گذاشت، هر چند تصمیم ایران به رها شدن از بار سنگین بدهی خارجی می‌تواند جریان خروج سرمایه را از کشور کند سازد.

پیش‌بینی مخاطرات اصلی

درخواست تمدید مهلت بازپرداخت بدهی‌ها: شاید ایران تصمیم بگیرد در سال ۱۹۹۶ به موجب موافقتنامه‌ای، مهلت بازپرداخت دیون خارجی خویش را تمدید کند. این در صورتی است که دولت نتواند در سال مزبور، طبق برنامه پیش‌بینی شده، نسبت به بازپرداخت بدهی‌ها اقدام کند. توان ایران در بازپرداخت بدهی‌ها در موعد تعیین شده به درآمد حاصل از صدور نفت بستگی دارد. اگر قیمت نفت کاهش یابد، بر درآمد دولت تأثیر نامطلوبی برجای خواهد گذاشت. اغلب شرکت‌های بیمه دولتی منتظرند ببینند ایران در بازپرداخت بدهی‌ها در موعد مقرر موفق خواهد بود یا نه، سپس فعالیت‌های خود را توسعه دهند، اما با توجه به سنیر صعودی قیمت نفت در بازار جهانی، به نظر می‌رسد ایران ارز کافی را برای بازپرداخت بدهی‌ها به دست آورد.

سقوط قیمت نفت: اقتصاد ایران مانند بسیاری از اقتصادهای مبتنی بر نفت، در صورت کاهش مداوم قیمت نفت در بازار جهانی، توسعه اقتصادی در میان مدت آسیب دیده و نرخ رشد به اندازه یک تا دو درصد از پیش‌بینی‌های BMI پایین خواهد آمد. در این صورت، رشد اقتصادی از رشد جمعیت عقب‌مانده و کاهش درآمد سرانه موجب ناآرامی‌های فزاینده اجتماعی خواهد شد. انجام طرح‌های زیربنایی نیز با مانع روبه‌رو شده و متوقف خواهد ماند.

جستجو برای یافتن بازارهای جدید: اگر دولت امریکا بتواند متحدانش را به کاستن پیوندهای اقتصادی با ایران ترغیب کند، اقتصاد ایران بر اثر کمبود مواد خام و تکنولوژی آسیب دیده و ایران نخواهد توانست بر دامنه تولید محصولات خود بیفزاید. الغای بیمه اعتباری صادراتی در سال ۱۹۹۴ منجر به استفاده سریع از منابع داخلی و اتکای هر چه بیشتر به مقاطعه‌کاران ایرانی شد. انتظار می‌رود در صورتی که دولت با تحریم عمده روبه‌رو شود، مقابله به مثل نموده و به جستجو برای کسب منابع و بازارهای تازه در کشورهای (روسیه، چین و خاور دور) بپردازد که چندان دنباله‌روی از امریکا ندارند.